

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

NENSI KODERMAC

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT
Kineziologija

KULTURNA PODOBA ŽENSKOSTI V ŠPORTU

DIPLOMSKO DELO

MENTORICA:

prof. dr. Mojca Doupona Topič, prof. šp. vzg., mag. med. prod.

RECENZENTKA

izr. prof. dr. Tanja Kajtna, univ. dipl. psih.

Avtorica dela
NENSI KODERMAC

Ljubljana, 2013

Zahvala

Najprej bi se iskreno zahvalila svoji mentorici prof. dr. Mojci Doupona Topič, prof. šp. vzg., mag. med. prod., za izkazano razumevanje, za vso pomoč, koristne nasvete, vodenje in prijetno sodelovanje.

Zahvaljujem se tudi doc. dr. Tanji Kajtna, univ. dipl. psih., za podporo in spodbudne besede pri izdelavi diplomskega dela ter tudi za pomoč in razumevanje v vseh študijskih letih.

Posebna hvala tudi doc. dr. Karmen Šterk, visokošolski učiteljici, za potrpežljivost, odgovore na vsa moja vprašanja in dolge pogovore, ki so mi odprli nova obzorja razmišljanja, njeni nasveti pa so mi zelo pomagali pri pisanju diplomskega dela.

Rada bi se zahvalila tudi staršem in sestri, ki me ves čas študija spodbujajo, mi prisluhnejo ter mi vedno stojijo ob strani.

Posebno pa hvala Tebi, da si mi v vseh študijskih letih stal ob strani, mi bil v spodbudo, oporo in da si bil potrpežljiv. Brez tebe bi bilo vse težje in ne bi imelo takšnega pomena. Hvala za »moško« mnenje, ki si mi ga zaupal pri pisanju diplome. Hvala ti, ker si tu!

Zahvala gre tudi vsem prijateljem, ki ste mi s svojimi nasveti zelo pomagali, da sem se znašla, tudi ko nisem več vedela, kako naprej; da ste me s svojo dobro voljo podpirali in spodbujali pri študiju. Brez vas bi bilo moje življenje drugačno.

Hvala vsem ženskam in moškim, ki so me in me še navdušujejo v športu. Konec koncev so prav oni »krivi« za idejo o diplomskem delu.

Hvala vsem, ki ste v času študija vstopali na mojo pot in na njej pustili nepozabno sled.

Ključne besede: *družbeni spol, »moški« športi, ženskost, stereotipi, mediji, fit telo*

KULTURNA PODOBA ŽENSKOSTI V ŠPORTU

Nensi Kodermac

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2013

POVZETEK

Delitev ljudi po spolu, torej na moške in ženske, je za večino ljudi edina pravilna in normalna. Skozi socializacijo se ljudje poleg jezika, sprejemanja kulture in vključevanja v družbo, priučimo tudi svoje spolne vloge. V večini družb imajo moški večjo družbeno moč in ugled kot ženske.

V diplomskem delu smo s pomočjo različne literature raziskali in poskusili razvozlati samoumevnost moškega in ženskega, ki se pričakuje v odnosu do samega sebe, v javnem in zasebnem prostoru.

Glede na to, da izraz »kulturna podoba ženskosti v športu« zajema in združuje zelo veliko različnih problemov ter odpira zelo široko pot k njihovi obravnavi, smo se v tem diplomskem delu osredotočili samo na nekatere iz velike množice obstoječih vprašanj.

Cilj dela je bil s pomočjo različne literature priti do ugotovitev, ki so bile napisane na temo žensk v športu, da bi še boljše opisali status ženske oz. družbeno/kulturno podobo ženskosti v športu in njen položaj v zahodni družbi ter pri nas v Sloveniji.

Dotaknili smo se kratkega pregleda zgodovinskega razvoja ženskega športa.

V tem diplomskem delu smo opisali in se omejili na stereotipe, ki so še danes uveljavljeni na temo žensk v pretežno »moških« športih.

Prikazali smo, kako športnice predstavljajo mediji in kako želijo z njihovim likom priti do marketinške zanimivosti. Zavedamo se, da so zahteve športa in posledično medijev čedalje višje, zato so športnice vedno bolj izkoriščane za komercialne namene in se vključujejo v popularno kulturo, kar vpliva na to, da želi imeti vse več žensk športno ter »fit« telo, kar je postalo nov trend in označevalec za lepotni ideal.

Ugotovili smo, da dokončnega reza skozi bipolarnost še zdaleč nismo naredili in rušenje strukture »moškega« ter »ženske« še zdaleč ni končano, če se je sploh dejansko začelo. S pomočjo navedenih ciljev smo poskušali ozavestiti problem, ki je še vedno vseprisoten v svetu in tudi pri nas, ter morebiti vplivati na spremembe v prihodnosti.

V nadaljevanju gre za delo monografskega tipa, pri katerem smo uporabili deskriptivno metodo. Pri izdelavi smo si pomagali z domačo in s tujo literaturo ter spletnimi viri.

Pri izdelavi so bile vključene tudi moje lastne izkušnje in mnenja ter znanja, ki sem jih skozi študij pridobila na Fakulteti za šport in na Fakulteti za družbene vede.

Key words: *Gender, »male« sports, femininity, stereotypes, media, fit body*

CULTURAL IMAGE OF FEMININITY IN SPORT

Nensi Kodermac

University of Ljubljana, Faculty of Sport, 2013

SUMMARY

Dividing people based on their sex between men and women appears to be the only proper and normal way for most of people. Through the process of socialization people learn their language, culture, how to fit in the society and alongside they learn about their gender roles as well. In most societies men have more social power and respectability compared to women.

In this diploma paper we used different literary sources to research and reevaluate self-evidence of male and female gender roles based on relation to themselves, to public and to private life.

Considering that the phrase »cultural image of femininity in sport« is a very broad term in its essence and hence tackles various problems and questions, we decided to only focus on a few of them.

The goal of this diploma paper was to come to conclusions regarding women in sport, with which we could better describe the status of women and social-cultural image of femininity, which is prevalent in sport in the Western society and here in Slovenia by using different literary sources.

We made a brief overview of development of female sports through history.

We focused on stereotypes regarding women in »male« sports that still exist today and described them.

We showed how media represents sportswomen and uses them for marketing purposes. We realize that demands in sport as well as in media are getting bigger and bigger. That leads to sportswomen being exploited for commercial purposes and by that becoming a part of the popular culture. As a result it became a new trend and a beauty ideal for all women to have a »fit« body.

We arrived to the conclusion that the final cut through gender bipolarity has not yet been made and that the refutation of differentiation between "men" and "women" is far from finished, even more – it is unsure if the process has even really begun). With the help of the above listed goals we tried to make people aware of the problem which is still present nowadays in the world and here in our country, and we also tried to encourage some potential changes for the future.

The diploma paper is of monographic type and we used a descriptive method. We used Slovene and foreign literary source as well as internet sources.

While writing this diploma paper I also used my own experience, views and knowledge that I got during the years of studying at the Faculty of Sport and at the Faculty of Social Sciences.

Kazalo

1	UVOD	8
1.1	NAMEN DELA	8
1.2	DRUŽBENI SPOL	9
1.3	ZGODOVINA ŽENSKEGA ŠPORTA	11
1.4	ODPRTA VPRAŠANJA.....	11
2	JEDRO	14
2.1	STEREOTIPI.....	14
2.1.1	STEREOTIPI, VEZANI NA ŠPORT V OTROŠTVU	16
2.1.2	STEREOTIPI, KI SO ŠE DANES UVELJAVLJENI NA TEMO ŽENSK V PRETEŽNO »MOŠKIH« ŠPORTIH	18
2.2	ŽENSK V »MOŠKIH« ŠPORTIH	20
2.2.1	SOCIALIZACIJA	21
2.2.2	MOTIVACIJSKI DEJAVNIKI	22
2.2.3	OSEBNO IZRAŽANJE.....	24
2.2.4	DRUŽBENA SPREJEMLJIVOST.....	25
2.2.5	KAKŠNE SO MOŽNOSTI VKLJUČEVANJA V »MOŠKE« ŠPORTE IN ZAKAJ JE »MOŠKI« ŠPORT BOLJ POPULAREN?.....	29
2.3	VPLIV MEDIJEV NA PERCEPCIJO ŽENSKOSTI V ŠPORTU.....	32
2.4	ŽENSKO FIT TELO	34
2.5	PREDSTAVITEV KULTURNE PODOBE ŽENSKOSTI V ŠPORTU NA SLOVENSKEM.....	36
3	ZAKLJUČEK	39
3.1	AVTORJEV KRITIČNI POGLEDI NA PROBLEMATIKO	40
4	SEZNAM LITERATURE	42

1 UVOD

1.1 NAMEN DELA

»Prakse kulturne realnosti pa so predvsem kulturne fiksacije in konstrukcije, katere posamezniki in posameznice v svoja življenja sprejemamo kot samoumevnosti družbenega in kulturnega. Slednje pa s tem, ko jih živimo, tudi reproduciramo in sprejmemo za normalne¹« (Mrevlje in Župevc, 2008, str. 74).

Delitev ljudi po spolu, torej na moške in ženske, je za večino ljudi edina pravilna in normalna (pustimo ob strani dejstvo, da obstajajo ljudje, ki ne pripadajo nobeni od teh skupin ...). Zato je vsekakor potrebno v bipolarnost sveta moških in žensk, ki temelji na biološkosti, vpeljati »neznosni« dvom ter morda razdreti samoumevnost moškega in ženskega, ki se pričakuje tako v odnosu do samega sebe, v javnem in zasebnem prostoru ter na področju popularne fikcije, ki obljublja ter v množičnem diskurzu ponuja mnoge figure moškosti in ženskosti. Govorimo o *izkušnji* in *praksi* določenega prostora in časa. O mnogih moških in ženskah, ki udejanjajo svoje vloge »moškosti« in »ženskosti« (Mrevlje in Župevc, 2008).

V diplomskem delu izpostavljam razlike med tema »normalnima, samoumevnima« spoloma, predvsem na področju športa. Med vsebino poskušamo pripeljati vsaj malenkost tega »neznosnega« dvoma med moškostjo in ženskostjo ter s tem morda razbiti samoumevnost moškega in ženskega, ki se pričakuje v družbi.

V delu se osredotočamo na ženske oz. družbeno/kulturno podobo ženskosti v športu in njihov položaj v zahodni družbi ter pri nas. Cilj dela je prikazati, kako je bilo nekoč in kako je danes, prikazati stereotipe, ki so še danes uveljavljeni na temo žensk v pretežno »moških« športih, opisati, kako ženske dojemajo tovrstno problematiko ter zakaj se sploh vključujejo v »moške« športe (ali gre za dokazovanje lastne zmožnosti oz. moči ali gre za večno težnjo po sprejemljivosti in enakopravnosti s ciljanim namenom rušenja stereotipov). Odgovarjamo na vprašanje, kakšen položaj imajo udeleženske ženskega spola v športu, če opazujemo skozi oči družbe (ki je danes močno pod medijskim vplivom). Prikazujemo, kako so športnice predstavljene v medijih in kako mediji želijo z njihovim likom priti do marketinške zanimivosti, ker je danes vse bolj v uporabi norma: športna in »fit« ženska je novi lepotni ideal.

V naslovu diplomskega dela imamo izraz ženskost, ki označuje družbeni spol. Tematika spola je tako razdeljena na biološki (ang. sex) in družbeni spol (ang. gender). Biološki spol se nanaša na biološke razlike med moškimi in ženskami. Te razlike so kromosomi, reproduktivni organi – zunanje in notranje genitalije (primarni spolni znaki) ter hormoni in sekundarni spolni znaki. Biološki spol je torej dan, prirojen, medtem ko je družbeni spol nekaj drugega. Družbeni spol zajema družbene razlike med spoloma in je priučen v procesu socializacije. Družbeni spol označuje naše dojetje spola, v katerega smo se rodili (kakšno je naše mesto v družbeni strukturi glede na spol), in kako nas dojemajo drugi (kakšne osebne lastnosti in

¹ S terminom »normalno« mislimo večinsko populacijo; s tem terminom označujemo pojave, ki so značilni za večino ljudi ali sodijo v splošni družbeni konsenz. Nikakor tega termina ne uporabljamo za prikaz pojavov kot nasprotnih deviantnemu ali jih skušamo kakor koli drugače vrednotiti (Štular, 1998, str. 442).

spolne vloge nam pripisujejo itd.) Hkrati pa vključuje tudi moč in hierarhijo (Macions in Plummer, 2008).

Družbeni spol (ang. gender) je torej priučen v procesu socializacije in kaže na družbene razlike med spoloma, medtem ko se biološki spol (ang. sex) nanaša na biološke razlike med moškimi in ženskami. Biološkega in družbenega spola pa ne smemo enačiti. Kljub temu da se rodimo z določenim spolom, ni nujno, da družbeni spol izhaja iz prirojenega biološkega.

1.2 DRUŽBENI SPOL

Kaj imamo v mislih, ko govorimo o spolu? Ali gre pri tem za biološke ali kakšne druge razlike in koliko je biologija zaznamovala usodo žensk? Kakšno vlogo imajo pri tem družba, kultura, jezik in naše nezavedne želje? Zakaj pravijo, da je ženska drugi spol? Vsa ta vprašanja se vežejo na pojem spola, ki je večplasten in večpomenski.

Da bi lažje razumeli in obravnavali določeno tematiko v nadaljevanju, bomo najprej definirali dva pojma, in sicer seksizem ter feminizem.

»Kot je rasizem, je tudi seksizem niz prepričanj in idej o dodeljevanju neenake priložnosti in manjvrednosti nekaterim članom prebivalstva, v tem primeru ženskam. Pojem manjvrednosti je tukaj baziran na podlagi bioloških razlik med spoloma: ženske so naravno narejene za posebno vrsto dejavnosti in imajo določene vloge, ki običajno ne vključujejo ugleda in vpliva. Velik del znanstvene podpore za to vrsto prepričanj izhaja iz znanstvenih in medicinskih razprav iz osemnajstega ter devetnajstega stoletja« (Cashmore, 2005, str. 145).

Na vprašanje, kaj je feminizem, ni lahko odgovoriti, ker je opredelitev tega pojma veliko. Skupek definicij pa bi lahko bil naslednji: *»Feminizem je gibanje oziroma ideologija, ki meni, da so ženske v družbi v podrejenem položaju; zagovarja uveljavitev enakosti pravic žensk; je prepričan, da odnos med spoloma ni posledica bioloških razlik med njima; je zavezan političnemu prepričanju, da je obstoječa razmerja med spoloma mogoče spremeniti.«* Pojem feminizem je zgodovinsko gledano nastal v okviru diskurza evropskega razsvetljenstva in je bil kasneje zamenjan s pojmom *»emancipacija žensk«* (Barle Lakota, Počkar, Novak-Fajfar, Renner, Antić, Popit, Ilić Ratkai in Pluško, 2004, str 70).

Z biološkim spolom delimo ljudi na moške in ženske, družbeni spol pa označuje *»moškost«* in *»ženskost,«* ki sta lahko precej neodvisna od biološkega spola (Macions in Plummer, 2008, str. 367).

Simone de Beauvoir v Drugem spolu pravi: *»Ženska se ne rodi: ženska to postane«* (Beauvoir v Butler, 2001, str. 20). V razlagi citata jasno pove, da ženska ne postane ženska zaradi biološkega spola, temveč se z odraščanjem ženskosti priuči. Beauvoirjeva tako priznava možnost, da si nekdo prisvoji oz. nadene drugi družbeni spol.

Družbeni spol je pogosto viden navzven (vizualiziran) in vključuje načine govorjenja, vedenja, oblačenja itd. Da se do nekoga vedemo kot do moškega ali do ženske, nam ni treba videti njegovih genitalij, temveč je dovolj, da zaznamo njegov družbeni spol,

ki ga velikokrat določa sama družbena institucija. Ljudje namreč uporabljamo gibe, govorimo, hodimo in se oblačimo tako, kot se pričakuje za moške ali ženske, zato lahko že s prvim pogledom zaznamo pripadnika ali pripadnico določenega spola (Barle Lakota idr., 2004).

Feministične teoretičarke dokazujejo, da je ženski družbeni spol zaznamovan, medtem ko sta univerzalni človek in moški družbeni spol eno.

Ženske so tako: »Definirane v okviru svojega biološkega spola, moški pa so povzdignjeni v nosilce univerzalnega sebstva, ki presega telo« (Butler, 2001, str. 21).

»Družbeni spol, skupaj s terminoma moškost in ženskost, je ideologija, s katero si ljudje predstavljaj(m)o razlike med moškimi in ženskami na podlagi njihovega biološkega spola, kjer jih pravzaprav sploh ni« (Beynon v Mrevlje in Župevc, 2008, str. 76).

»... družbeni spol je kulturna interpretacija biološkega« (Butler, 2001).

S feminizmom so se v športu pojavili novi pogledi in odkrile nove poti, po katerih se je moška moč še bolj uveljavila nad žensko.

Bipolarni pristop, ki je usmerjen na razlike med spoloma (tisto, kar je »moško«, ni »žensko« in obratno – oseba je eno ali drugo, nikakor oboje) se v 70-tih letih opušča. Sprejema pa se novi, dualistični pristop, ki izhaja iz družbeno-kulturne definicije spolnih vlog. Definiran je kot skupek značilnosti, ki jih družba šteje za zaželene pri moških oz. ženskah. Takšna definicija temelji na predpostavki, da ta pričakovanja vplivajo na samozaznavo in razvoj identitete (Spence, Helmreich in Stapp, 1975).

V današnji družbi pravila niso več tako trdno postavljena in gre za razbijanje stereotipnih pravil. Moški tako ni več omejen na svojo trdo držo, reševanje tehničnih problemov in skrivanje čustev, ženske na drugi strani pa lahko nastopajo odločno ter samozavestno, in se lahko brez slabe vesti odločijo za kariero namesto za materinsko vlogo (Mrevlje in Župevc, 2008).

Naj še dodamo, da sedanje spremembe na področju spolnih vlog ne pomenijo nujno, da hkrati prihaja tudi do sprememb na področju spolne identitete (»gender identity«), ki je mogoči vzrok asimetrije med spoloma in mesto reproduciranja obstoječe patriarhalne družbe. Spolne vloge so le zunanji izraz spolne identitete (»gender identity«), (Štular, 1998, str. 453).

Kakor koli, pravila še vedno obstajajo in se danes še ne morejo razbiti.

1.3 ZGODOVINA ŽENSKEGA ŠPORTA

V zgodovini se je odnos do ženskega telesa in njene fizične moči spreminjal. Tip športa, kakršnega poznamo danes, se je razvil (za moške, veliko manj za ženske) po polovici leta 1800. Zgodnji začetki vključevanja žensk in deklic v šport so bili pravzaprav priključitve v različne preproste igre (tudi gimnastične vaje), smiselno se zdi trditi, da so v poznem 19. in 20. stoletju pripomogle k vzpostavitvi ugodnega ozračja za razvoj obeh športnih kategorij – obšolskih športnih dejavnosti in »resnega« športa. Priznanje, da lahko dekleta in ženske ustrezno sprejemajo aktivnejše uresničevanje, je bilo pomembno pri krepitvi socialne in kulturne okoliščine ter je odprlo vprašanje presenetljivih in drugačnih oblik delovanja, ki so značilne za formaliziran in strukturiran ženski šport 20. stoletja (Park, 1978).

Leta 1818 je Hannah Crocker Mather (v Park, 1978) previdno izrazila zahtevo za sanacijo obstoječih omejitev v svoji »Pripombi o stvarnem ženskem pravu« (»Observations on the Real Rights of Women«). Avtorica priznava, da ima vsak spol v življenju verjetno različne obveze, a je vseeno ugotovila: »*Bog je obdaril ženski um z enakimi pooblastili, močjo, s sposobnostjo in z znanjem kot moške,*« ter je dodala: »*ustava in navada telesa imata zelo velik vpliv na misli obeh spolov*« (str. 9).

Ugotovila je, da razmerji med zdravim telesom in dobrim duhom nista nič drugačni pri ženskah kot pri moških, ter da so aktivne ženske ponavadi bolj razpoložene in sposobnejše.

V 19. stoletju so začeli pisati tudi literarne prispevke na temo športa in žensk, William Russell je bil eden prvih pisateljev, ki je v izobraževalni publikaciji American Journal of Education izpostavil pomembnost vadbe in aktivne rekreacije za zdravje članic. Sčasoma se je povečevalo tudi število udeleženk. Ženska je bila ženski podpora. Povečevalo se je tudi število moških, ki so bili podpora ženskam. Moški in ženske so postopoma spregovorili z različno stopnjo intenzivnosti ter različnimi interesi. Razpravljali so o gimnastiki, igrah, aktivni rekreaciji, bolj zdravi šoli in domačem okolju, sprejeli so bolj odprta oblačila (Park, 1978).

»*Zgodovinska analiza (...) kaže, da ženskost ni fiksirana in stalna kategorija, temveč jo je treba doumeti kot družbeno in zgodovinsko zgradbo*« (Petrović in Doupona Topič, 1996, str. 81). Tako kot »*športne aktivnosti niso preproste predstave sedanjosti, ampak so del zgodovinsko pogojenih in družbeno proizvedenih omejitev in zmožnosti*« (Petrović in Doupona Topič, 1996, 79).

1.4 ODPRTA VPRAŠANJA

V zgodovini se vedno pripoveduje o moškem in ženskem bitju. Kot je dejal Eric Cohen (v Yuval-Davis, 2009): »*Če govorimo o ženskah, ne da bi govorili o moških, je tako, kot da bi poskušali ploskati z eno roko*« (str. 5).

To sta bitji, ki sta med seboj povezani, čeprav je bila razlika očitna že tisočletja. Primarno so bile ženske zaposlene z otroki in domom. Rojevale naj bi otroke in

skrbele za družino, moški pa je bil zadolžen za lov, pripadala sta mu tudi politika in vojaške zadeve. To je ženski onemogočalo vključevanje v javno delovanje in posledično je začela zavzemati podrejeni položaj v družbi, daleč od kakršne koli družbene moči.

Seveda poznamo tudi izjemne civilizacije, kjer so bile tudi ženske zadolžene za ribarjenje (ami, nabiralka biserov), lov, poljedeljske dejavnosti idr. Omenimo lahko še Kleopatro, Margaret Thatcher in Indiro Ghandi, a izjeme so prej potrditev omenjenega stališča kot njegovo zavračanje. Vidimo, da ženske po vsem svetu skozi vso zgodovino niso imele enakih pravic kot moški, pa tudi danes velikokrat niso enakopravne.

Hanžek, Javornik in Tršelič (2000) pravijo, da ženske v nobeni družbi in stopnji družbenega razvoja ne uživajo enakih možnosti in pravic kot moški, kar negativno vpliva na dejanski ter mogoči prispevek žensk k človeškemu razvoju.

Tema o problematičnem položaju žensk v športu in tudi na ostalih področjih njihovega delovanja je zelo kompleksna ter zapletena. Neenake možnosti za udeležbo in doseganje deljenih rezultatov so prisotne na vseh področjih, tudi na področju športa, ter v različnih kulturah in civilizacijah imajo podobne manifestacije. Različni so samo načini, na katere ženske te probleme doživljajo in kako jih pojmujejo (Doupona Topič in Petrovič, 2000).

Prišli smo do tiste faze razvoja, ko se tega zavedamo in je obče priznано, da problem žensk v športu obstaja, a pri iskanju vzrokov prihaja do različnih mnenj.

Pojavila sta se dva sklopa razlag, ki poskušata pojasniti vzroke za neenako obravnavo spolov na tem področju. Nekateri strokovnjaki zagovarjajo tezo, da so vzroki razlik zgolj plod socialnih, političnih, kulturnih in ekonomskih politik žensk v posameznem časovnem obdobju, drugi pa se strinjajo, da je treba vzroke razlik iskati v genetski in biološki raznolikosti spolov (Petrovič in Doupona Topič, 1996, str. 79).

Tukaj lahko razen nižje ravni testosterona (tudi za več kot 250 nanogramov na deciliter krvi), manjšega obseg dihal, prostornine srca, količine krvi, aktivnosti žlez znojnic, manjše mišične mase, večjega deleža maščobnega tkiva itd. omenimo tudi raziskave, ki poročajo o bioloških razlikah v možganski strukturi, ki je sicer pri vsakem spolu zgrajena na drugačen način, kar povzroča razlike v sposobnostih. Po besedah Anne in Billa Moira naj bi prav možganska struktura predstavljala »temeljno« razliko med spoloma. Zaradi tega naj bi moški prostorske slike tvorili laže kot ženske, laže ocenili prostor, presodili oddaljenost in bolje usklajevali roke in oči, zaradi česar so boljši tudi v športu, ženske pa tega ne zmorejo. Situacijo morajo opraviti na verbalen način: »*Ženske so na splošno bolj verbalni tipi, dočim so moški bolj prostorsko orientirani*« (Moir, v Cashmore, 2005, str. 160).

Tudi če biološke razlike in razlike v možganskih strukturah obstajajo, sofisticirani znanstveniki sprejemajo možnost, da največji vpliv na človekovo življenje ne prihaja samo od znotraj temveč tudi od zunaj. Starši, vrstniki, »pomembni drugi« in institucije imajo zelo velik vpliv. Prihajajo v našo zavest in nas »prisilijo,« da razmišljamo ter se vedemo na način, ki se nam zdi popolnoma normalen, a je po vsem sodeč socialno in kulturno pogojen. Razlike se lahko pojavijo na različne načine, zelo globoko in razločno, izvor lahko imajo v biologiji, vendar so te razlike pogosto posledica oblikovanja in učinka kulture, ki nas naredi takšne, kakršni smo. Kultura ima ponavadi

premoč nad biologijo in tako kot se nenehno spreminja kultura, se spreminjamo tudi mi (Cashmore, 2005).

Kot vidimo, se razlike med spoloma ponavadi osvetljuje z razlikami v njihovih genetskih in bioloških lastnostih ter se jih ne skuša prikazati kot kulturno in zgodovinsko povzročene posledice. Biološke razlike v športu so šle v prid moškim, spolna delitev na tem področju je še danes očitna. K problemu bi morali pristopati na holističen način. Človeške narave ne moremo razumeti, če jo izoliramo iz okolja bivanja, kulturnega in zgodovinskega življenja posameznika ali če izoliramo psiho od telesa ali duše (Yuval-Davis, 2009).

Tukaj si lahko ogledamo tudi besede Judith Butler (Butler, 1999, str. 12), ki govori, da kadar družbeni spol razumemo kot nekaj, kar oblikuje kultura, tako kot biološki spol oblikuje narava, »*usode ne določa več biologija ampak kultura.*« Prednost se daje družbenemu spolu pred biološkim, kar pomeni, da je večinoma kulturna konstrukcija pomena in delitve dela sredstvo, s katerim se oblikuje ter uporablja biološko razlikovanje med spoloma kot nekaj predružbenega in naravnega.

Če se osredotočimo na dejstvo, da »naravno« oz. »biološko« variira od kulture do kulture, lahko sklepamo, da je celotna kategorija »sex« določena s kulturo (Petrović in Doupona Topič, 1996).

2 JEDRO

Predstave o spolu v športu kot področju splošne kulture vstopajo v družbo na različne načine. Vprašanje enakopravnosti je vprašanje, ki se verjetno dotika vsakogar med nami – kako postaviti in negovati temelje zdravega razmerja med spoloma.

Izhodišče reševanja problema bi moralo biti, da čeprav so ljudje različni, so lahko hkrati tudi enakopravni. In kaj točno pomeni enakopravnost v športu? Enakopravnost je lahko definirana v smislu proste izbire. Ženskega športa ne bi smeli obravnavati ločeno, temveč v povezavi z drugimi vidiki ženskega življenja. Enakopravnost v športu pomeni prepričanje, da imajo ženske pravico ukvarjati se s športom, da verjamejo v lasten uspeh in ga dosežejo z vnašanjem ženskih vrednot v organizacijo ter z legitimnostjo teh vrednot (Petrović in Doupona Topič, 1996).

Različne družbe imajo različne predstave o tem, kaj (kakšno vedenje) je primerno za žensko in kaj za moškega. Te predstave se skozi čas spreminjajo in tudi v okviru neke konkretne družbe oz. kulture vedno obstajajo razlike med pripadniki in pripadnicami različnih družbenih, religioznih ter etničnih skupin. Če vzamemo samo odnos do spolnosti, lahko vidimo, da so nekoč pri ženskah ob vstopu v zakonsko zvezo visoko cenili nedolžnost, danes v zahodnih družbah ni več tako. Po drugi strani so v nekaterih kulturah ženske zavrjene pri želji, da bi samo spremljale športne tekme in se udeležile športnih dogodkov. Npr. v islamskih družbah je skrajno nemoralno in celo kaznivo, če ženska v javnosti kaže svoj obraz, medtem ko je pri nas to nekaj popolnoma normalnega ter družbeno sprejemljivega. Islamske skupnosti od žena in deklet pričakujejo oz. zahtevajo pokrivanje telesa, tudi takrat ko živijo zunaj svojega kulturnega okolja oz. v evropskih in nekaterih drugih državah (Barle Lakota idr., 2004).

Nekaj, kar je v določenem kulturnem okolju povsem sprejemljivo, v drugem velja za odklonsko. Čeprav imajo različne družbe različne predstave, so fiziološke razlike med moškimi in ženskami, dečki in deklicami pojmovane kot »naravne in neizogibne,« ne pa kot kulturno reproducirane in družbeno ustvarjene (Petrović in Doupona Topič, 1996, str. 80).

2.1 STEREOTIPI

Želja, da bi vsako človeško bitje opredelili kot moškega ali žensko, je zgodovinsko in, kot smo že rekli, kulturno specifična, a ne glede na to, je danes prisoten in uveljavljen tudi pojem »seksizem«, obstajajo pa tudi stereotipi, ki označujejo nekatera stališča in vrednote, ki ženskam ne dopuščajo enake svobode kot moškim.

Pojem »stereotip« lahko opredelimo kot podobo ali upodobitev neke skupine na podlagi lažnih ali, v najboljšem primeru, nepopolnih podatkov in informacij, ki se potem lahko uporabljajo kot podlaga za množično posploševanje vseh članov te skupine. Običajno stereotipi izdvajajo in prikazujejo samo domnevne značilnosti neke kulture ali »rase,« ki jih povzdignejo v ospredje ter jih postavijo za definirane

značilnosti. Stereotipi so ponavadi žaljivi, pogosto ponižujoči in občasno sovražni (Cashmore, 2005).

Starši so najpomembnejši dejavnik v primarni socializaciji. Na otroke (ki so ženskega ali moškega spola) se različno odzivajo. Ko se otrok rodi, se ljudje najprej vprašajo, katerega spola je, in njihov odziv je različen glede na spol. Če je deček, ponavadi komentirajo, kako je krepak, velik, močan itd., če je deklica, govorijo, da je lepa, mirna, simpatična itd., četudi ni bistvenih razlik v njihovi velikosti ali teži.

Na posameznice in posameznike pripisani biološki spol učinkuje tako, da skladno z njim razvijejo tudi spolno identiteto² (»gender identity«) ter socialni spol. Ta proces poteka tako, da se okolica do otroka vede skladno z »značilnostmi« pripisanega spola (Štular, 1998, str. 443).

Tudi v starejši dobi se moškim in ženskam pripisujejo različne spolne vloge.

»Gre za pričakovanja, ki jih družba razvije do delovanja in obnašanja moških in žensk, in za oblikovanje predstav, kaj je zanje primerno in kaj ne« (Barle Lakota idr., 2004, str. 65).

»Veliko patriarhalnih kultur pripisuje ženskam čustvenost, potrpežljivost, skromnost, podredljivost, nesamostojnost, zvestobo, skrbnost, pasivnost. Moškim pa aktivnost, moč, napadalnost, agresivnost, razumskost, gospodovalnost in pogum« (Zurc, 2004, str. 40).

Kot tipične moške lastnosti (»agentne«) lahko opredelimo še

- *asertivne in nadzorovalne tendence*: dominantnost, učinkovitost, ambicioznost, voditeljsko vedenje;
- *neodvisnost od drugih*: samozadostnost, individualizem, zanašanje nase;
- *osebno učinkovitost*: občutek superiornosti, samozaupanje, lahko odločanje, kompetentnost, racionalnost;
- *vidike osebnega sloga*: pustolovstvo, nepripravljenost na vdajo, direktnost, kar je vse usmerjeno na *izražanje lastnega jaza in zadovoljevanje lastnih potreb*.

Medtem se tipične ženske (»komune«) lastnosti primarno nanašajo na

- *skrb za dobro drugih*: prijaznost, nežnost, sočutnost, vdanost, želja po umirjanju napetosti in negativnih čustev, pripravljenost pomagati, ljubezen do otroka, sposobnost popolne posvetitve drugim;
- *interspolno senzitivnost*;
- *emocionalno ekspresivnost*;
- *vidike osebnega stila*: toplota, blagost govornice, kar je vse primarno usmerjeno v *popolno posvetitev za druge in skrb za potrebe drugih* (Best in Williams v Avsec, 2002, str. 20).

² Devor (v Štular, 1998) loči »sex identity« – biološka spolna identiteta, kar označi kot sprejemanje »članstva« v moški ali ženski spolni kategoriji (male, female). Pojem spolne identitete – »gender identity« razume kot na podlagi bioloških karakteristik pripisano spolno identiteto – bodisi jo posamezniku oz. posameznici pripišejo drugi (»Ona je deklica.«) ali si jo pripiše sam/-a (str. 442).

A nikakor ne smemo pristati na stališča, da je obstoj stereotipov določen vnaprej in da je to rezultat soglasja o vlogah deklet in fantov. Zmotno in nelogično je dokazovati, da so zaradi tega, ker relativno več moških kot žensk kaže tekmovalno in agresivno vedenje, te lastnosti značilne za moški spol (sex). Napačno je obravnavati za »naravno« vse, kar je običajno, saj je »naravno« (biološko) v različnih kulturah drugače zaznано in ne pomeni nujno »naravno« (Petrović in Doupona Topič, 1996).

Vseeno so, kot na drugih področjih, tiste splošne vrednote o ženskah in moških vpeljane tudi v šport. Večina zdravnikov bi se v zgodovini verjetno strinjala s trditvami dela, kot je *Sex* dr. Edwarda Clarka v *Izobraževanju* (1873), da so ženske naravno intelektualno in fizično slabše od moških. Takšno mnenje in način življenja je imelo precejšnje število ameriških žensk in jih je že od otroštva ves čas opozarjalo na njihovo krhkost (Park, 1978).

Tako kot si moški niso mogli predstavljati športnega tekmovanja žensk, si tudi ženske sebe dolgo časa niso mogle predstavljati kot tekmovalke (Starc, 2003). Veliko žensk je menilo, da je njihova vloga biti gospodinja, njihova narava pa sama po sebi neprimerna za »moški« telesni napor (Mason v Starc, 2003).

Tako se na podlagi še ene izmed domnev: »*Moška domena je predvsem 'biti boljši', medtem ko ženska teži k 'biti lepa'*« (Rojšek, 1995, str. 111), še vedno v vsakdanjem življenju pojavljajo stereotipna mnenja o razvrščanju oblik športa na moške in ženske.

2.1.1 STEREOTIPI, VEZANI NA ŠPORT V OTROŠTVU

Lewontin (v Doupona Topič, 2004) potrjuje tezo, da oseba ravna tako, kot je naučena v otroštvu: »*Lastna primarna identifikacija človeka, moškega oziroma ženske, glede na večino stališč, idej in želja, ki so značilne za to identiteto, je odvisna od nalepke, ki mu je bila dana kot otroku*« (str. 120).

Številne raziskave so pokazale, da do drugega leta otroci razvijejo razumevanje za družbeni spol. Otrok namreč ve, da je ali fantek ali deklica, in večinoma tudi ostale brez težav razvrsti v enega od obeh spolov. Vendar pa do petih, šestih let starosti otrok še ne ve, da se spol ne more spremeniti, da deklice ne morejo biti fantki in obratno ter da je družbeni spol vezan na biološke značilnosti (Barle Lakota idr., 2004, str. 70).

Prav tako razlike po spolu, ki so prisotne v vedenju otrok, z leti izginejo, medtem ko z odraščanjem otrok naraščajo bolj spolno specifične razlike. To pa se zgodi, preden to lahko pripišemo delovanju hormonov v puberteti. Tako Chodorow (v Štular, 1998) ugotavlja, da: »*Medkulturni in socialno-psihološki dokazi navajajo na misel, da je argument, ki sloni izključno na univerzalnosti bioloških spolnih razlik, neprepričljiv*« (str. 442).

Že v tem primeru vidimo ta odsev, in sicer MaccNeill (v Hargreaves, 1994) pravi, kako so otroci prepričani, da so nekatere športne aktivnosti primernejše za fante in nekatere bolj prilagojene puncam. Splošno pravilo v Kanadi je, da se dečke pošilja na ure hokeja in punce na umetnostno drsanje. Podobno je tudi v Angliji, kjer se

večina fantov priključi ameriškem nogometu, medtem ko punce obiskujejo gimnastične klube ali ure plesa.

Tudi raziskava J. Strela in sodelavcev (v Petrovič in Doupona Topič, 1996) je potrdila dejstvo, da imajo osnovnošolci od četrtega do osmega razreda (deklince in dečki) izoblikovan vzorec športnih aktivnosti, ki je podvržen stereotipom (lahko zaradi prevzemanja nekaterih stereotipnih mišljenj svojih staršev, ki jih oblikujejo v svoje sodbe, lahko zaradi določenega deleža, ki ga ima šola). V njihovih odgovorih so aktivnosti jasno razdelili na moške in ženske: nogomet, atletika in košarka na eni, ples, gimnastične vaje, akrobatika in odbojka na drugi strani.

Pomen ženske v naši družbi se ne sklada z borbenostjo in s tekmovalnostjo. Pojmovanje razlikovanja spolov se v procesu socializacije močno zakorenini. Tiste »prave« fizične lastnosti, ki se pričakujejo za sodelovanje v omenjenih športih, so stereotipi in te posamezniki pridobijo že v otroštvu.

Vlogo družine, definirane v okvirih primarne družbene skupine, moramo še posebej poudariti. V primarni družini se razvijajo procesi socializacije, kjer človek (zlasti otrok) pridobiva občutek za socialno stimulacijo in za vzorce vedenja. V sekundarni skupini (širše socialno okolje) otrok pridobiva navade za življenje v različnih interesnih in drugih skupinah ter se uči sprejemati spodbude okolja. Kasneje se bo v skladu z naučenim vedel praviloma tako kot ostali v njegovi skupini ali kulturi in bo pripomogel k oblikovanju enakih ali podobnih miselnih vzorcev.

»Družina je tista entiteta družbe, ki ne samo, da vsako družbo ohranja, temveč je tudi v vlogi 'povezovalca' posameznika in družbe. Otrok kot srčika in konstitutivni element družine ima v tej miselni zvezi tako pomen tudi za družbo kot celoto« (Doupona Topič in Petrovič, 2000, str. 78). Tako je začarani krog sklenjen in že formirano miselno strukturo je kasneje zelo težko spremeniti.

Menim, da se lahko starševski vpliv v otrokovo psihično strukturo vpiše tako močno, da njegova dinamika deluje skozi celo življenje. Prenašajo se lahko tako pozitivne kot negativne značilnosti, znano pa je tudi dejstvo, da negativni del tega procesa prevlada nad pozitivnim. Pritiski na dečke in deklince, da se vedejo v skladu s specifičnimi vzorci spola, prihajajo ne samo iz družinskega, temveč iz celotnega družbenega okolja.

Vemo, da učinki športne motorične dejavnosti vplivajo na čustvovanje, odnose v družini in izoblikujejo posameznikovo mišljenje. Šport predvsem vpliva na otrokove motorične sposobnosti, toda zaradi povezave med fizično in duhovno naravo človeka vpliva tako na njegovo biološko, psihično ter socialno sfero. Prav zaradi tega je pomembno in potrebno športu kot (so)oblikovalcu življenjskega sloga družine posvetiti veliko večjo pozornost kot doslej. Tukaj govorimo o ozaveščanju družin, vladnih in nevladnih institucij pri ustvarjanju pogojev za vključevanje športa v družine. Prav zato ker otrok postane del družbe kot celote, moramo biti pozorni, da se vsak posameznik razvije v duhovno in fizično uravnoteženega človeka, ki bo kakovost življenja prenašal naprej ter ne bo ujet v posploševanje in sodobne civilizacijske trende.

2.1.2 STEREOTIPI, KI SO ŠE DANES UVELJAVLJENI NA TEMO ŽENSK V PRETEŽNO »MOŠKIH« ŠPORTIH

Še vedno je zanimiva domneva, da so danes ženske v športu dosegle približno enakovreden položaj z moškimi in zastopanost pri skoraj vseh disciplinah, razen v športih, ki veljajo nekako bolj za moške, ker bi naj samo oni imeli tiste »prave« fizične lastnosti, ki lahko zadostijo kriterijem. Športnice so v takšnih športih še vedno v manjšini in se (vsaj v merljivi vrednosti) njihove izvedbe ne ujemajo z moškimi. V takšne športe štejemo: nogomet, ameriški nogomet, borilne športe, bodybuilding, dvigovanje uteži, avto-moto športe ... Ženske so imele pri vključevanju v te športe zelo veliko težav in so bile deležne močne diskriminacije ter so tudi danes v podobnem položaju. Ženske so še vedno druge za moškimi, sposobne naj bi bile priti do uspeha v vsaki športni disciplini, v kateri surova fizična moč ni edini odločilni dejavnik. In takšnih je seveda večina športov (Cashmore, 2005, str. 146, 159).

Na podlagi besedil in raziskav, ki so bile nekoč aktualne, lahko pridobimo določeno mero napredka ženske stopnje v športu v zadnjih nekaj desetletjih. Tako sta leta 1983 v javnomnenjski raziskavi Snyder in Spreitzer (v Cashmore, 2005, str. 156) definirala 3 tipe oblikovanja ženskega gibanja.

1. Kategorično nesprejemljivo je vključevanje žensk v borilne športe, kjer je treba pridobiti premoč nad nasprotnikom s telesnimi stiki, z neposredno uporabo moči in neposrednim spopadom, kjer gre za telesni stik in »face-to-face« opozicijo. Večinoma ženske takšnih športov nimajo rade in so jim nesprejemljivi.
2. Na splošno nesprejemljive oblike tekmovanja vključujejo večino tekmovanj na štadionu, šprinte in skoke v daljino; kot verjameta avtorja, so ti dogodki povezani z močjo in so sprejemljivi le za manjšinske skupine« žensk, zlasti za etnične manjšine.
3. Splošno sprejemljivi športi za vse ženske so športi, ki vključujejo projekcijo telesa skozi prijetne vzorce estetike; telesnemu stiku se je mogoče izogniti v športih, kot so plavanje, gimnastika, umetnostno drsanje in tenis.

Enako, kot sta leta 1983 ugotovila Snyder in Spreitzer, ugotavljata tudi v Doupona Topič in Petrović (2000), ki navajata, da med žensko populacijo niso popularni ekipni športi ter športi, pri katerih prihaja do telesnega stika. Ženske se nagibajo predvsem k »estetskimi športom« (jutranja gimnastika, aerobika, ples,) in k aktivnostim, ki potekajo v naravi (kolesarjenje, hoja, planinarjenje, trim, smučanje, plavanje), moški pa se, za razliko od žensk, nagibajo k športom, ki temelje na tekmovanju, zmagovanju in premagovanju nasprotnika (košarka, nogomet, tenis ...).

Lahko omenimo tudi Moirovo mnenje, da moški iščejo pustolovščine, privlačijo jih nevarni športi in fizično tvegane dejavnosti, ki vključujejo hitrost ali iskanje ravnotežja (padalstvo ali smučanje), ženski instinkt pa je izogniti se tveganju (Cashmore, 2005, str. 161).

Delitev, kot sta jo predlagala Snyder in Spreitzer, je veljala skoraj 2 desetletji naprej. V bistvu je bil šport, ki je poudarjal estetiko in milino v nasprotju z močjo, s hitrostjo in z grobim udejstvovanjem, družbeno sprejemljiv.

Danes lahko to tezo zavrnamo. Ne moremo trditi, da se situacija ni spremenila, ker omenjena tipa (1) in (2) ne obstajata več. Ženske tekmujejo v vsakem športu, tudi v tistih, ki so bili nekoč strogo »samo moški«. Tudi eden izmed ekskluzivnih moških športov – boks – je »osvojen«. Imena profesionalnih tekmovalk se redno pojavljajo na velikih boksarskih turnirjih (Laila Ali je z boksarsko kariero zaslužila več kot milijon dolarjev). Enako velja za ženski taekwondo, ki je leta 2000 na olimpijskih igrah začel predstavljati enega izmed tekmovalnih dogodkov.

Ženske so se vključile praktično v vse športne panoge in oblike borilnih športov, vključno z najtežjimi borbenimi oblikami. Vključevanje maratonov in 100-metrskih tekem na olimpijske igre kaže, da so ženske zdaj (enako kot moški) sposobne opraviti zahtevne naloge, pri katerih je potrebno izkazati moč in vzdržljivost, ter so se dokaj dobro umestile v šport (Cashmore, 2005).

Problem pa se pojavlja drugje. Čeprav so ženske prišle v skoraj vse športne panoge, čeprav je njihov vpliv čutiti povsod (ženska danes res lahko zmore malone vse, kar zmore moški) in lahko rečemo, da je šport »od-maskuliran«, ženske še vedno ne uživajo enake količine medijske pozornosti kot moški, tudi denarne nagrade niso pravične; v preteklih letih ženske niso dosegle toliko kot moški. Pojavlja pa se tudi vprašanje, ali je vse, kar ženska (moškega) dela, za žensko tudi dostojno? Še vedno se srečujemo s tistimi, ki na žensko košarko, nogomet, ameriški nogomet ali rokomet ... še gledajo kot na slabše različice moških športov. Če bi bile ženske obravnavane kot enako fizično sposobne kot moški, potem bi veljali podobni standardi, in edini razlog, zakaj se to še ni zgodilo, je dolgo časovno obdobje obravnavanja ženskega spola kot biološko nesposobnega (Cashmore, 2005).

Ugotovitev, da ženske ne morejo doseči enake ravni zaradi prvotne predpostavke, da so biološko drugačne, pa ne izhaja iz logičnih sosledij. Bilo bi smešno zanikati, da razlike ne obstajajo, vendar so bistveno manj pomembne od naših predstav o njih. »Telo je proces, ni stvar«, nenehno se fizično in kulturno spreminja. Zlasti v naši kulturi in v tej zgodovinski fazi človeškega razvoja razumemo ženske in njihovo vezo z moškimi na en način; na drugem mestu in v drugem času bi bila lahko ta zveza razumljena precej drugače. To je stvar konvencije, da šport organiziramo in opredeljujemo na moške in ženske dogodke. Glede na to se zdi protislovno izkazovati razlike v maščobnem tkivu, obsegu dihal, dejavnosti žlez itd. ter tem razlikam dajati tolikšno težo, kar na koncu pripelje do tega, da je ženska obravnavana drugače in je videti ne samo fizično različna, temveč je na mnogih področjih velikokrat tudi manj vredna od moškega (Cashmore, 2005, str. 157).

Menim, da so se ženske zaradi obstoječih stereotipov in naučenih kulturnih vzorcev že tolikokrat prepričale, da niso za »moške« športe, zato ni presenetljivo, da so v veliki manjšini in se ne udeležujejo takšnih disciplin. Na koncu je najlažje reči: »nimam rad« takšne zvrsti. Menim, da si ženske ne pustijo dovolj svobode in so preveč obremenjene z dvomom o svoji kakovosti in s sposobnostmi, kaj bi pravzaprav lahko dosegle v »moških« športih. Še vedno prevladujejo patriarhalni kulturni vzorci, pridobljeni v zgodnjem otroštvu, ki moškim in ženskam predpisujejo »primerne« socialne vloge. Družine, družbene institucije in šole prenašajo na

posameznika sklope vrednot in vzorce vedenja, ki so pravilni, družbeno sprejemljivi ter zaželeni, kajti to vpliva na izbor poklicev in tudi na izbiro športnih panog.

V športu se zastavlja vprašanje, zakaj bi ga sploh vrednotili na podlagi fizične moči, hitrosti in energije, kar je že biološko v prid moškim? Gibljivost, ki je prirojeno boljša pri ženskah, pa se sploh ne omenja in ne vrednoti na enak način.

Na koncu pridemo do vprašanja: »*Zakaj se razlikam v telesnih zmožnostih daje tak poudarek in na kakšen način se to uporablja v prid predstavam moške moči in njihove prevlade kot naravno in nespremenljivo dejstvo*« (Doupona Topič in Petrovič, 2000, str. 100). V tem odstavku lahko razberemo zelo jasen, čeprav skrit »politični« položaj v smislu vedenja dominantnih družbenih pozicij, ki opravičuje in podpira obstoječe odnose neenakosti med spoloma ter se vedno bolj vključuje v že prevladujoče in dominantne okvire miselnosti (Doupona Topič in Petrovič, 2000).

2.2 ŽENSKÉ V »MOŠKIH« ŠPORTIH

Preden si malčki sploh pridobijo sposobnost za jezikovno komunikacijo, imajo svoje telo, s pomočjo katerega so lahko agresivni, in to tudi so. Fizično so agresivni tako fantje kot deklice, eni in drugi. Ugotovljeno je, da so otroci povsod po svetu fizično agresivni in da v starostni skupini, mlajših od treh let ni bistvenih razlik med moško in žensko agresivnostjo, ampak se deklice na različne agresivne načine poskuša odvaditi uporabe fizičnega nasilja. Pri tem se deklice ne naučijo le, da se morajo izogibati napadalnega boja, temveč se jih pogosto ne seznanjajo niti z obrambnim bojem. »*Deklicam ni treba znati boksati.*« Torej, kaj se dogaja s tisto agresivnostjo deklic, ki se je v času pred uporabo jezika še lahko izražala z rokami in nogami, saj tista agresivnost ne izginja? Išče le nove izrazne oblike, išče besede. Deklice se na ta način naučijo okrog sebe brizgati verbalni strup (Björqvist v Berle Lakota idr., 2004, str. 61).

A nekatere ženske svojo agresivnost vsaj deloma izkazujejo skozi šport in jim športi, ki zahtevajo večjo fizično moč in grobost, ne predstavljajo posebnih težav, v njih pravzaprav uživajo. Nekaterim ženskam se zdi povsem normalno, da se ukvarjajo s t. i. »moškimi« športi. Več je različnih dejavnikov, ki vplivajo na to. Izpostavili bi:

- *socializacija* (otročstvo – kako so starši gledali na šport in kako so jo vzgajali. S kom se je pretežno družila v mladosti, ali je bila to ženska ali moška družba ...),
- *motivacijske dejavnike* (kdo jo je navdušil za takšen šport, zakaj in kdaj je začela resno razmišljati o tem ...),
- *osebno izražanje* (kaj stoji v ozadju njenega razmišljanja – ali to počne, da bi se izenačila z moškim spolom in dokazala, da je tudi ona lahko enako dobra, ter da bi dokazala enakopravnost),
- *družbeno sprejemljivost* (kako na ukvarjanje žensk z »moškimi« športi gledajo ženske in kako moški, ali so ženske v družbi zaradi tega obravnavane drugače? Ali se moški počutijo ogrožene, ker se na nek način vstopa v njihov svet, ali je športe sploh smiselno ločevati na »moške« in »ženske«),
- *kakšne so možnosti vključevanja v »moške« športe* (kako se kaže v Sloveniji, kako po svetu in koliko to pravzaprav vpliva na vključevanje v tovrstne športe).

Smo družba svoboščin, v kateri pa nekatere od osnovnih svoboščin, npr. da ima ženska pravico sama upravljati s svojim telesom in sprejemati odločitve, ki ne omejujejo njenega uresničevanja, še naprej niso razumljive. Naša družba se premika s počasnimi koraki, ampak tudi, kadar kaj naredi in načeloma prizna enakopravnost spolov, je to še naprej utopična ideja.

Ali je problem v družbi, ženskah, moških ali ...?

2.2.1 SOCIALIZACIJA

2.2.1.1 Vpliv staršev na začetek otrokove športne kariere

Jacobs, Vernon in Eccles (2005) so ugotovili, da lahko otroci zanimanje za šport pokažejo tudi sami, vendar so ti interesi v zgodnjem otroštvu posledica mnogih vplivov, kot so socializacija staršev, učiteljev in drugih ljudi, s katerimi pridejo v stik. V raziskavi so raziskovalci razvili model vpliva staršev na motivacijo mladostnikov za ukvarjanje s športom, v katerega so vključili stvari, ki na otroka najbolj vplivajo:

- splošna socialno-emocionalna klima v družini
- nudenje posebnih izkustev otroku
- vključitev v športne aktivnosti in pogovor o otrokovih sposobnostih
- pričakovanja v športni dejavnosti

Trost, Sallis, Pate in Freedson (2003) so v podobni študiji kot Jacobs idr. (2005) primerjali vpliv starševske fizične aktivnosti in njihovo podporo, da bi bil otrok fizično aktiven. Primerjali so občutek otroka, da je uspešen, in njegovo fizično aktivnost. Rezultati so raziskovalcem pokazali, da se s športno aktivnostjo na splošno bolj ukvarjajo fantje kot dekleta in da tudi starši signifikantno bolj podpirajo športno dejavnost fantov. Prehuda kritika staršev in njihova previsoka pričakovanja vodijo v izgorevanje otroka in opustitev športne dejavnosti.

Pomembna je tudi vrednotna usmerjenost staršev. Če eden od staršev verjame, da so določene športne aktivnosti za otroka pomembne, potem bo otrok to aktivnost razvijal z večjo verjetnostjo kot v družinah, kjer tega ni. Seveda lahko na otroka vplivajo tudi drugi odrasli, kot so učitelji, trenerji, vodje klubov, prijatelji ter sorodniki (Jacobs idr., 2005).

2.2.1.2 Fizično aktiven starš ≠ fizično aktiven otrok

Ko odraščajo, si otroci sami ustvarijo svoj sistem vrednot na podlagi izkustev iz otroštva in privzgojenih navad. Kako starši vidijo svojega otroka v njegovi športni aktivnosti in kaj od njega pričakujejo, napoveduje otrokovo percepcijo njegovih sposobnosti ter doseganja ciljev. Starši, ki verjamejo v športne sposobnosti svojih otrok, jim laže omogočijo različne možnosti in izkušnje, ki jih ti laže razvijejo. Ponavadi so starši tudi tisti, ki otroku ponudijo možnost udejstvovanja v športni aktivnosti, ki je vezana na spol (Jacobs idr., 2005).

Trost idr. (2003) v svoji študiji niso potrdili hipoteze, da pogosta fizična aktivnost staršev spodbudi k športu tudi otroka. Pri obeh spolih so ugotovili močno povezavo med vključevanjem otroka v športno aktivnost in med *spodbudo staršev* ter njihovim uživanjem v športu. Zanimiva pa je ugotovitev, da fizična aktivnost staršev ni neposredno povezana z otrokovo in da lahko tudi neaktivni starši vzgojijo otroka športnika, če aktivno sodelujejo pri njegovem *usmerjanju* v šport.

Jacobs idr. (2005) pa ugotavljajo, da je povezava med vrednotami staršev in njihovo izbiro za otroka pomembnejša pri obšolskih kot pri šolskih dejavnostih. Pravzaprav sta pozitiven odnos do športne vzgoje otrok v zgodnji mladosti in športna vzgoja v praksi odločilna za celoten razvoj otrokovih telesnih sposobnosti, za njihove vedenjske vzorce in njihovo intelektualno sposobnost.

Welk, Wood in Morss (2003) so prišli do podobnih ugotovitev. Ugotavljali so vpliv fizične aktivnosti staršev na usmerjanje otrok v šport ter ugotovili nizko korelacijo. Tudi tukaj otroci zelo aktivnih staršev zaradi tega niso bili bolj športno aktivni, ampak se je čutil večji psihosocialni vpliv aktivnih staršev na otroka v primerjavi z neaktivnimi. Starši *opogumljajo* otroka. Opogumljanje je indikator socialnega vpliva, ki je pomemben napovedni dejavnik za udeležbo. Hkrati ga *spodbujajo*. Spodbujanje je indikator socialne podpore in zelo pomemben napovedni dejavnik vključenosti otroka v fizično aktivnost. Otroci preživijo večino dneva zunaj družinskega okolja. Stik s starši je takrat verjetno majhen. Možno je, da vrstniki igrajo celo večjo vlogo kot starši.

Te študije so torej pokazale, da ni neposredne povezave med fizično aktivnostjo staršev in otrok. Starši vplivajo na otroka tako, da mu uravnavajo in uokvirjajo interese skozi druge neposredne in posredne oblike socializacije. Posredni vpliv poteka skozi socialno-kognitivne elemente, kot so opogumljanje, spodbujanje in zgledovanje, neposredni učinek pa skozi omogočanje transporta do treninga, ustrezne opreme in finančne podpore ter z vključitvijo v igro z otrokom. Otroku lahko pokaže različne usmerjenosti in sposobnosti, vendar brez vključenosti odraslih v času srednjega otroštva ne more napredovati (Jacobs idr., 2005).

Vključevanje v določen šport je odvisno od okolja, iskanja vzornika in pozornosti, ki jo starši namenjajo določenim aktivnostim. To vpliva na motivacijo in usmerjanje k želeni aktivnosti že v otroštvu. Če je ženska že v otroštvu učena sodelovati v »moških« športih, lahko predpostavimo, da ji tudi kasneje udeležba v teh športih ne bo predstavljala težav.

2.2.2 MOTIVACIJSKI DEJAVNIKI

Človek se na delo in na športno aktivnost odziva s celovito osebnostjo. V tem odzivanju so lahko skriti različni vzroki (želi doseči nove kvalitete duševnega in duhovnega delovanja, se razviti, zoreti, oblikovati svojo integriteto ... ali umakniti vse tiste zavore in blokade ter dezintegracije, ki jih sreča v medčloveških odnosih in tudi v delovnem procesu).

Zastavlja se vprašanje, od kod ob vseh vsakodnevnih obveznostih potegniti še dovolj energije, da bi se odpravili na trening, in zakaj.

Pravzaprav gre za sklop motivacijskih pobud, ki ob telesnih zasnovah skozi osebni stadij genetične evolucije, najdejo svoj večpomenski izraz v športni dejavnosti, kjer svoj delež doda tudi socialno-kulturni prostor (Rojšek, 1995, str. 107).

V vsaki študiji o motivaciji v športu je na splošno eden izmed glavnih motivacijskih faktorjev tudi faktor športnega užitka oz. faktor ugodja, ki je poimenovan tudi hedonski faktor (Vodeb, 1998a).

A ženske s treningom v največji meri težijo k izgubljanju kilogramov in pridobivanju lepega, postavnega, seksualno privlačnega, čvrstega (in ne ekstremno mišičastega) telesa. Z vključevanjem v »moške« športe sledijo trendu današnjega časa, kar je lepo oblikovano telo, ki zahteva samodisciplino in samonadzor, veliko odrekovanja in truda, prav »moški« športi pa zagotavljajo dosežek, samopotrjevanje ter dokazovanje lastne moči (drugim in sebi).

V zgodovini se je odnos do ženske fizične moči in ženskega telesa spreminjal. V baročnem obdobju je morala idealna ženska pokazati ustrezne obline, danes je idealno žensko telo vitko. Ikonografija ideala je v letih po nastanku množičnih medijev (petdeseta leta 20. stoletja) postala dostopna vsakomur in prišla v vsakdanje življenje večine ljudi. Idealno telo s seboj ne nosi več samo pridevnika lepote, temveč mobilizira diskurz moralno estetskega telesa, kot pravi Susan Benson (v Starc, 2003): »*Telo je, z drugimi besedami, medij, skozi katerega so posredovana sporočila o identiteti*« (str. 109).

Že od polovice 19. stoletja naprej je v Evropi in Ameriki prihajalo do zavračanja in močno negativnega mnenja o telesnem maščevju, vrednotila pa se je vitkost (Starc, 2003). V zadnjih dvajsetih letih se je vitkost v moških in tudi ženskih pogledih združila z idejo o nekakšni »soft« različici bodybuildinga pri ženskah – »miss fitness,« kjer so za razliko od bodybuilderk te ženske ostale ženske. Še več, s svojim imidžem in življenjskim slogom so postale oz. ostale seksualni objekt – objekt, vreden moškega pogleda, želje, fantazije in poželenja (Vodeb, 1998b). To zdaj ni več le vprašanje estetike, temveč odražanje lastnega »jaza,« kjer je zanemarjeno, debelo in mlahavo telo sinonim za slabo telo, oz. sinonim za len in nediscipliniran »jaz«, v nasprotju z dobrim telesom, ki je napeto, vitko in čvrsto. Imeti dobro telo pomeni pokazati ljudem okoli sebe in samemu sebi, da si fizično in moralno »v formi« (Benson v Starc, 2003, str. 109).

Ampak od kod vsa ta silna potreba po »popolnosti« in moči?

Dominantni motivi, ki spodbujajo športno aktivnost, naj bi bile predvsem potrebe po priznanju in uveljavljanju moči, samopotrjevanju, obvladovanju prostora, časa, nasprotnika ter samega sebe. Po Rojškovih besedah tovrstna motivacijska shema ne da vseh odgovorov na problemske situacije, ki se pojavljajo pri športnicah. Tukaj naj bi bila agresivnost osnovna podstat in zagotovilo uspeha v športni dejavnosti, ki lahko pri športnicah zaradi njihove zaljubljive narave niha. Pravzaprav je ženski velik motiv biti lepa in zadostna (Rojšek, 1995). Lepo oblikovano (modelirano, definirano) telo postaja kultura tudi tistih, ki nikoli prej niso bili naklonjeni športu, pa jih njihov ego, ki hoče biti lep in popoln pripelje v šport (Hosta, 2000).

2.2.3 OSEBNO IZRAŽANJE

Telo je postalo mehanizem nadzora in fizični simbol lastnikove samodiscipline. Družba narekuje ideal s svojimi zahtevami in z estetskimi normami, telo pa skuša ta ideal doseči. Telo postaja javno telo družbe (Starc, 2003).

Uspeh pa ni zagotovljen le v denarju, ki ga zahtevajo raznovrstni pripomočki ob gradnji telesa. Veliko vlogo pri tem ima motivacija športnikov.

Nihče ne more trditi, da šport na splošno za športnika ne predstavlja ugodja oz. užitka, ker če temu ne bi bilo tako, bi športniki že zdavnaj opustili svojo dejavnost. Šport je načeloma dejavnik ugodja, a ni vedno užitek, posebej takrat, ko posameznica načrtno gradi in preoblikuje svoje telo (Vodeb, 1998a). Za primer si bomo ogledali bodybuilderke.

Ženski bodybuilding (kot tekmovalni šport) se je začel leta 1979, predvsem se je razvil zaradi Doris Barrilleaux, ki je bila fotografski model. Zasnovala je Superior Pxyisque, združenje, ki je postavilo pravila na ženskih bodybuilderskih tekmovanjih. Takrat je bila ena izmed tekmovalk tudi Bev Francis, ki je imela očitno transgresivno telo: telo, ki je bilo po videzu in namenu videti kot telo moškega, a ne katerega koli moškega, temveč Herkulesa.

V tehničnih pogojih je bila Francis očitna zmagovalka: njeno telo je izpolnilo vsa merila razvoja mišic, ločitve, simetrije itd. Nameravala je ženski bodybuilding pripeljati na naslednjo stopnjo, a problem je bil v tem, da ni bila videti kot ženska in njeno telo je bilo kot telo moškega bodybuilderja, zato ni zmagala. Šele po koncu njene aktivne kariere so se pravila spremenila, kar je pomenilo, da so veljala enaka pravila ocenjevanja za moške in ženske, da je torej izginila meja med moškim in ženskim videzom (Cashmore, 2005).

Tako Gary Day (v Vodeb, 1998b) meni, da bodybuilding danes pomeni nekaj več od samega pridobivanja moči in zmožnosti samoobrambe. Za moške je ta želja postati subjekt, ki bo ženski obetal užitek. Ni torej dovolj imeti denar, biti inženir, menedžer, direktor, profesor ali doktor, skratka ni dovolj biti boljši od (vsakega) drugega na intelektualnem področju. Biti boljši pomeni (poleg že omenjenih lastnosti) imeti tudi lepo, mišičasto telo, ki bo zadovoljilo žensko v seksualnem smislu in vzbudilo zavist pri drugem moškem.

Za ženske slednje ne velja, saj v mišičasti podobi niso objekt poželenja in užitka za moške. S tem želijo postati podobne moškemu, se z njim identificirati, da bi v družbi s svojo močjo (iluzionarno) uspele, dosegle zastavljene cilje, ki naj bi bili boljšim laže dosegljivi (Vodeb, 1998b).

Boljši in uspešnejši pa so, kot smo že rekli, moški s popolnim – mišičastim telesom. Izražajo željo po moči, oblasti in uspehu, ki pa jo je mogoče izpolniti le, če izgledajo uspešno – če se približajo liku popolnega moškega (Starc, 2003, str. 199).

Menim, da želijo ženske s svojimi mišicami in z vključevanjem v »moške« športe največkrat dokazati enakost v vseh pogledih, želijo vzbujati pozornost, dokazati svoj pogum, vzdržljivost, moč in nadzor nad življenjem ter zaradi tega dobivati pohvale. Želijo dokazovanje enakosti z moškimi v vseh pogledih.

Bodybuilderke so zakorakale na področje, ki je zgodovinsko definirano kot moško. Moški naj bi bili tisti z mišicami. Postavljanje svojih moških kolegov v sramoten položaj jim ni šlo v prid. Tipičen moški odgovor je bil zavračanje z mnenjem, da so »nenaravne«. In v resnici so bile: navsezadnje naravne, ampak so bile kodirane z diskurzom, ki je bil v funkciji pretekla tri stoletja in je označeval ženske kot slabe (Cashmore, 2005).

A ni samo bodybuilding definiran na ta način. Nogomet, ameriški nogomet, boks, avto-moto športi itd. – vse so to sinonimi za utelešenje moškosti ter moške domene. So sinonim poguma, moči in tekmovalnega duha ter uveljavljeni kot moški športi. Moč, hitrost, žilavost ... naj ne bi bile v skladu z ideologijo o ženskosti. Če je telo pri ženskah žilavo, velja za nečloveško v primerjavi z moškim (Boyle in Haynes, 2009, str. 138).

Ti pogledi so zmotni, ker, kot smo že rekli, imajo ljudje ob rojstvu določen le biološki spol, nimajo pa določene tudi spolne identitete (»gender identity«). To pridobijo s socializacijo tekom življenja.

Do danes so prav bodybuilderke najmogočnejše prestopnice tradicionalnega ženskega ideala in so po vsej verjetnosti vse zaznamovane na enak način. Krhkost, občutljivost in pasivnost večno ranjene ženske je z njihovo pomočjo presežena, bodybuilderke danes predstavljajo močne označevalce trdnosti, odpornosti in dejavnosti.

»Tisto, kar te športnice očitno želijo povedati, je, da čeprav delujejo na 'moškem ozemlju', je to čisto v redu, ker ne glede na to, s čim se ukvarjajo, vedo, kaj je prava ženska podoba in jo sprejemajo« (Graydon, 1983, str. 10).

Glasbena zvezda Chi Cheng pa povzema to »anksioznost« z besedami: *»Ponoči so moški isti kot vsaka druga ženska«* (Hart, 1976 v Graydon, 1983, str. 10).

2.2.4 DRUŽBENA SPREJEMLJIVOST

Športnice, ki se, ne glede na vse, udeležujejo »moških« športov, razbijajo tradicionalna prepričanja o tovrstnih športih, a se ženske vseeno srečujejo s kritikami, ki so jih deležne pri ukvarjanju z »moškimi« športi.

Videli smo, da je bil šport prvotno namenjen izključno moškim in je bila v celotni preteklosti situacija podobna. Ženske so opozarjali, bodisi prisilno, bodisi z zdravstvenimi opozorili, in tiste, ki so imele drznost poseči v moško domeno, so bile stigmatizirane kot čudakinje. Kadar so na koncu uspele vdreti na »moške terene«, so športnice začele s položaja šibkosti in manjvrednosti. Tudi takrat, kot danes, so velikokrat opomnjene, da zavzemajo položaj drugega (nižji status), (Cashmore, 2005).

Če se vrnemo na Rojškove besede, ki opisujejo generično bistvo ženske: *»Moška domena je predvsem 'biti boljši', medtem ko ženska teži k 'biti lepa'«* (1995, str. 111), je misel v nadaljevanju podprta z opisom, da tudi ženska v oblikovanju svojega jaza

in integritete sledi načelu biti boljši, vendar v obsegu, ki ne bi ogrožal njene funkcije matere.

Kot določevalca športnega uspeha izpostavlja agresivnost. Pri opredeljevanju agresivnosti igrajo določeno vlogo somatske in konstitucijske značilnosti, osebni nagibi deklet (energetska opremljenost, fizična moč, strah pred predajanjem), kot tudi socialne zavore, ki pri ženskah zmanjšujejo komponente moške agresivnosti, zato je tudi njihov uspeh slabši. Pri ženskah je poudarjena oralna podstat duševnosti, njena emocionalna navezanost oziroma zaljubljenost, kajti vse skupaj pripelje do zmanjšane komponente moške agresivnosti v ženski naravi. V tem primeru se ženska odpove agresiji, če bo v zameno pridobila povračilo v obliki naklonjenosti, ljubezni, varnosti, nežnosti in pozornosti. S tem se hkrati z vidika drugih, materinskih vrednot, odpove športnim uspehom, ki moškim na tekmovanjih niso pomembne. Dodaja, da je agresija ključnega pomena za razvrščanje in družba sprejme le agresijo moških. Moški se tako prepustijo agresiji in tekmujejo za zmago, za dokazovanje svoje superiornosti.

2.2.4.1 Kako na ukvarjanje žensk z »moškimi« športi gledajo moški in kako ženske?

Verjetno je vsakemu moškemu všeč, da se lahko izkaže pred žensko in to na področju, na katerem je praviloma močnejši. Ali moške moti, če je ženska boljša od njih? Ali so jim bolj všeč ženske, ki se prepustijo »v vodenje« (blog Med.Over.Net, 13. 9. 2012).

Oglejmo si naslednji primer:

Na spletni strani Index.hr sem 5. 12. 2012 zasledila naslov: »Fedor Emilianenko: Curama nije mjesto u kavezu, za njih je gimnastika!«

Fedor Emilianenko je eden izmed najboljših borcev MMA lige. Pred kratkem je bil za Rusko unijo izvoljen v MMA in po njegovem dosedanjem mandatu se zdi, da Rusija ne bo veliko delala za promocijo ženskih tekem.

Legendarni ruski borec se je pridružil nekaterim znanim borcem, ki so v zadnjem času odprto spregovorili proti ženskim tekmam. Ne nasprotujejo popolnoma temu, da ženske pridejo v ring, a jim tudi niso v podporo.

»Če se mene sprašuje, MMA ni šport za ženske. Nikomur ne bom prepovedal, da se ukvarja s tem športom, to je kljub vsemu samo moje osebno mnenje.

Ampak gimnastika, umetnostno drsanje in atletika so ženski športi. Danes ženske želijo delati vse kot moški, pa jih tako zanimata in boks in MMA. Tega vseeno ne podpiram,« je rekel Fedor.

Zanimanja za ženske tekme v zadnjem času nista pokazala niti Mirko Filipović in Georges St-Pierre (Fightsite, 5. 12. 2012).

Iz tega primera zelo lepo vidimo, da čeprav se je stališče spremenilo (*»Nikomur ne bom prepovedal, da se ukvarja s tem športom, to je kljub vsemu samo moje osebno mnenje.«*), so še vedno prisotna stereotipna mnenja, neodobravanje in priznavanje, da se tudi ženske lahko priključijo določenim športom in enako vrednotijo. Takšna stališča srečujemo povsod. Dovolj je samo, da pogledamo komentarje, ki so pod člankom:

pipo_te_inzaghi in **imported**: »Tako je Fedore.«

Chili_Joe: »Fedor ima popolnoma prav.«

pohotnik: »Tako je! Ring ni za ženske, za njo je lonec iz kuhinje 😊«

Samo **Jelly_** izmed 5-ih je rekel: »Sploh se ne strinja, ampak ok... Btw, Rousey je nedolgo nazaj podpisala za UFC :D« (Fightsite, 5. 12. 2012).

Na podlagi komentarjev pod člankom ne moremo zagotoviti in reči, da tako misli večina, ker komentarji niso raziskani ter znanstveno obdelani. A večina komentarjev je v Fedorjevo podporo, podprli so njegovo stališče, kar nam da misliti, da v družbi še vedno prevladujejo podobna mnenja.

Tudi na slovenskem forumu *Med.Over.Net* lahko zasledimo približno enaka mnenja:

Možakar: »Strinjam se, da ženske niso za borilne športe in podobne moške športe. Meni je čudno, če je ženska nogometašica ali pa karateistka, boksarka. Kje je tu kaj ženstvenosti, kaj nežnosti? Da ne govorim o raznih alpinistkah, downhillerkah, motoristkah.

Ženska mora biti ženstvena, da je privlačna. V teh grobih športih pa ni nič ženstvenega.

Vozim DH in včasih vidim ženske, pa ženske sploh ne pašejo v tako grob šport. Kako čudna je na tistem kolesu in vsa v ščitnikih ženska. Pa soseda alpinistka. Saj res, da je v kondiciji, ampak njeno telo je čisto kitasto, nobenih oblin, sama kita in mišica in zagorel obraz.

Vse bolj pogrešam ženstvene ženske. Ste vse pozabile, kaj je to ženstveno?

Kako lepo je pogledati kakšno odbojkarico na mivki ali pa plesalke ali pa ženske pri jogi, aerobiki. Taka milina. Ne pa vse neke grobe.

Moški športi niso za ženske. Ženske, ki se ukvarjajo z omenjenimi športi, so moškinje, fantinje. Veliko je takih žensk, vse več. Pa še v raznih adrenalinskih športih jih je vse več. To niso ženske ampak moškinje. So moškinje, ki hrepenijo po tem, da bi bile enake moškimi. Moški je pač fizično močnejši spol in smešno je videti, ko se ženska trudi, da bi moškemu parirala v športu« (blog *Med.Over.Net*, 13. 9. 2012).

Torej, od žensk se pričakuje, da bodo narejene za moške poglede, da bodo privlačne za moške (»Ženska mora biti ženstvena, da je privlačna.«). Kaj pa je »privlačnost« in zakaj bi sploh morala biti za koga »privlačna«?

Naj se ne bi ukvarjala s tistimi športi, pri katerih ji bo telo postalo mišičasto, to ni lepo, ni ženstveno in ni več »ta prava ženska«?! Saj niso ženske na svetu zato, da seksualno ugajajo.

Odgovor pripadnice ženskega spola – **metke84** na **možakarjevo** besedilo pa je bil: »Samozavestnih moških to ne moti. Ostali se pa počutijo kastrirane :) Precej srednjeveško razmišljanje nekaterih o tej temi.«

In od **ferbčne**: »... zakaj te motijo tiste, če je pa itak 90 procentov žensk v normalnih športih, če sploh v kakšnem, in med njimi je čisto dovolj ženstvenih primerkov. Zakaj si se vtaknil v to »pobalinsko« manjšino? Katera ti je stopila na žulj?« (blog *Med.Over.Net*, 13. 9. 2012).

Že iz drugega primera lahko vidimo, da tudi ženske same menijo, da naštetih športih niso za ženske. »90 % jih je v normalnih športih.« Zakaj pa ostale niso v normalnih? »Pobalinska« manjšina? Torej se strinja, da je z ostalimi nekaj narobe.

Kakor smo že poudarili, ti komentarji nimajo posebne znanstvene vrednosti, a po prebrani in proučeni literaturi lahko sklepamo, da tako ne razmišljajo samo **možakar**, **ferbčna** in **metka84**, temveč je takšno mnenje v naši družbi ustaljeno.

Značilen je tudi naslednji primer, ki ga lahko pogosto slišimo od obeh spolov:

Če se ne more dejansko dokazati, da je trdna in močna športnica »moški«, potem je »najboljše«, kar se lahko naredi, reči, da: »Igra kot moški« (Hart v Graydon, 1983, str. 9).

V nekem smislu ta komentar pohvali ženski športni pogum, vendar spet na zelo pokroviteljski način in na način, ki odločno pravi, da je šport za moške (Graydon, 1983).

Velika večina »moških« športov in prireditev potrebuje hiter odziv, finost presojanja, ravnovesje in predvidevanje, ženske v teh pogledih nimajo nobenih pomanjkljivosti. Njihova edina slabost je, da so obremenjene s tem, kaj bodo o njih mislili moški (Cashmoe, 2005).

2.2.4.2 Ali se moški počutijo ogrožene, ker se na nek način vstopa v njihov svet?

Po prejšnjih raziskavah Boutiliera in San Giovannia so znanstveniki nadaljevali študijo športnic, njihovega razvoja in njihovo zastopanost v tiskanih ter elektronskih medijih. Potrjeno je bilo, da spolne vloge, družbene konstrukcije ženskosti, patriarhalni in seksistični značaj v športu vplivajo tudi na mnenja moških učenjakov, ki so začeli preučevati ideologijo moške prevlade ter moškosti v športu in spreminjati pogled na sodobni šport, ki je nastal kot posledica devetnajstega stoletja in krize moškosti (Bandy, 2005).

Ženske stremijo po spremembi videza telesa, ki se po naporni in dolgotrajni vadbi več ne ujema s klasičnimi predstavami o krhkem in vitkem ženskem telesu.

In prav ta prisotnost močnih ženskih športnic je udarila v samo srž mišljenja o moški prevladi v družbi – na videz naravno fizično superiornost moških. Kot je že rečeno, mišičavost, moč in zmogljivost so bili kodirani kot osnovni moški atributi, ženska prisvojitve omenjenih lastnosti je pomenila grožnjo in izziv moškim idejam. Ko ženske »predajo svoj spol« in prevzamejo »moški« šport, se lahko pri moških pojavi sum o oblasti in moči, takšna predpostavka pa ogroža tisto, kar športni pisatelji otožno omenjajo kot »staro moško nadvlado« (Bandy, 2005).

Lahko se pojavi tudi simbolična kastracijska pretnja³, ki jo moški nezavedno zazna oz. skozi nelagodje v zavesti tudi občuti, ko pred seboj zagleda preteč mišičasti, vzdržljiv in hitri konstrukt, poosobljen v športnici, ki je vstopila na njegovo ozemlje in je dobra v tem, kar počne. V moškem se zbudi odpor do takšne ženske in ženska to slutiti oz. ve. Privilegij vitke in krhke ženske v moški želji omogoča udejstvovanje žensk v takšnih rekreativnih športih, ki posledično ne pretijo z mišičizacijo ženskega telesa (Vodeb, 1998b).

³ Po Sigmundu Freudu: kastracijski kompleks (Vodeb, 2001, str. 152).

V svojem delu »Pumping irony« sta Alan Mansfield in Barbara McGinn napisala: »*Glede na to, da je moškost kodirana kot osnovni moški atribut, je njegova ženska prisvojitve odprla grožnjo in izziv ideji obeh, moškega in ženskega*« (Cashmore, 2005, str. 198).

Spremljajoči zgornji odstavek moramo obvezno omeniti, da z vstopom žensk v »moške« športe pravzaprav niso postali ogroženi samo moški. Ogrožena in izzvana je tudi ideja ženske tradicionalne telesne identitete, ker se tudi same velikokrat strinjajo s tem, da ekscesna mišičavost ne predstavlja ideala, ki ga navadno želijo doseči (lepo oblikovano in obrazno lepo telo).

2.2.4.3 Ali je sploh smiselno ločevati športe na »moške« in »ženske«?

Da obstajajo pomanjkljivosti binarnega primerjanja spolov sta med drugimi poudarila tudi Kessler in McKenna (v Cassell, 1996): »*Ne moremo govoriti o razlikah brez opredelitve nosilcev dveh kategorij v okviru primerjave. Da bi lahko primerjali 'ženske' in 'moške' moramo že vedeti, kaj sploh so ženske in moški ter kdo pripada kateri kategoriji. Med biologi, sociologi, vedenjskimi znanstveniki in podobno razvrstitev poteka pred primerjavo, kar daje čvrsto podlago za razvrstitev po 'neustavljivem predlogu', da so ljudje 'naravno' razdeljeni na dva spola*« (str. 42).

Razlikovanje po spolu je še vedno prisotno, sicer počasi izginja. Še vedno je vidna moška dominantnost nad žensko, kar opazamo tudi pri razlikovanju v nagradah. Moški tako dobijo višjo denarno nagrado, četudi gre za isti šport. Ženske so plačane manj, manj je ženskih trenerk, na splošno je manj ženskih predstavnic na visokih položajih, akademskih pozicijah ..., ženskam je puščen majhen dvom, da so vdiralke namesto stanovalke (Cashmore, 2005).

Tudi s spremembami v dojemanju legitimnosti žensk sredstva pogosto neradi dajo ženskam na račun njihovih moških kolegov (Yetman in Eitzen v Schmitt in Leonard II, 1986).

2.2.5 KAKŠNE SO MOŽNOSTI VKLJUČEVANJA V »MOŠKE« ŠPORTE IN ZAKAJ JE »MOŠKI« ŠPORT BOLJ POPULAREN?

Poleg vseh že naštetih vplivov so zelo pomembne tudi možnosti, ki se ponujajo za vstop žensk v »moške« športe, in te so zelo slabe. Tisti, ki so za to odgovorni (predvsem vodilni v športnih organizacijah), ne poskrbijo dovolj za napredek (Doupona Topič in Petrović, 2000). Zaradi tega tudi veliko kakovostnih tekmovalk naleti na resne ovire pri uresničevanju svojih ciljev v »moških« športih.

Tako je z uporabo Foucaultovega pojma moči: »*Problem moške moči je temeljni problem, ampak šport ne proizvaja preproste dominacije moških nad ženskami*« (Bandy, 2005, str. 253), Hargreaves omenja, da te trditve ni tako preprosto utemeljiti, ker obstajajo različne ekonomske, praktične in strukturne ovire, ki preprečujejo ženskam, da bi sodelovale.

Simon (1991, str. 136) našteva razloge za manjše zanimanje za ženski šport:

- ženski programi prejemajo manjšo finančno in trenersko podporo kot moški;
- tekmovanja med ženskami ali ženskimi klubi so ljudem na sploh manj zanimiva in napeta kot tekmovanja med moškimi ali moškimi klubi;
- moški klubi bi v določeni športni panogi predvidoma vedno zmagali nad ženskimi, če bi skupaj igrali na približno enaki ravni konkurence (npr. medfakultetno tekmovanje).

Članek na spletni strani z naslovom: »*Zašto je muški nogomet puno popularniji od ženskog?*« (Zuvela, 14. 6. 2011) zelo lepo opisuje odgovor na vprašanje, zakaj je moški nogomet veliko popularnejši od ženskega. Treningi in taktika na tekmi so enaki, vseeno pa obstajajo velike razlike med ženskim in moškim nogometom.

Kaj je razlog? Denar, mišice ali psihologija? Zakaj ženski nogomet še ni doživel globalne popularnosti? V primerjavi z moškim nogometom ženski turnirji sploh ne izzivajo globalne evforije.

Da bi poskusili odgovoriti na to vprašanje, so tovrstni raziskovalci obiskali 1. FC Köln, znan klub iz Nemčije. Čeprav so na papirju načrti in tipične vaje za treniranje v ženski in moški konkurenci praktično enaki, lahko tudi laiki na tribunah zaznajo, da je ženski nogomet počasnejši, ter da udarci niso toliko »močni« kakor pri moških kolegh.

Obrambna igralka Charline Hartmann pa vseeno pravi, da lahko ženske svoje »deficite« v hitrosti nadoknadijo s taktiko: »*Punce načeloma igrajo nekaj počasneje, a je zato pri nas žoga dlje časa v igri. Kadar igrajo fantje, se igra pogosto prekine zaradi prekrškov ali agresivnega vedenja. Pri nas se to ne dogaja toliko pogosto. Če bi lahko bile me toliko hitre, kakor so fantje, bi bile zagotovo tehnično boljše, ker igra ni toliko agresivna!*«

Manjša doza agresivnosti v ženski ekipi ima neposredne posledice tudi na sestavo ekipe. Nogometašice so manj pogosto poškodovane, pa tudi če se poškodujejo, ne mirujejo toliko dolgo kot njihovi moški kolegi.

Sicer v diplomskem delu zagovarjamo tezo, da je kultura zelo, zelo močno vplivala na razvoj ženskosti na vseh področjih, tudi v športu, a ne moremo končati, ne da bi še enkrat omenili razlike v biologiji, ki ves čas otežujejo pisanje in razmišljanje o tej temi.

Večina nogometašic je v svoji mladosti nastopala v mešanih ekipah, igrale so skupaj s fanti. V mlajših starostnih skupinah so dekleta brez težav držala korak s fanti, a slej ko prej je prišel čas, ko so se fantje razvili v moške in postali telesno močnejši.

21-letna napadalka kölnske ženske ekipe Yvonne Zielinski se tako spominja: »*Vedno sem hotela biti hitrejša in to mi je nekaj časa uspevalo. A prišel je čas, ko so fantje naenkrat začeli rasti in se razvijati, tukaj je bil konec moje premoči.*«

Dr. Hans-Jürgen Tritschocks, profesor za ekipni šport in športno medicino na Visoki športni šoli v Kölnu, trdi, da biološke razlike v moči med fanti in dekleti nikoli ni

mogoče v popolnosti odstraniti – ne glede na to, koliko pogosto in trdo so ženske trenirale. In tako Tritschocks (v Zuvela, 14. 6. 2011) pravi:

»To je preprosto tako, da ima žensko telo 10–15 % manjšo prostornino srca, manj mišične mase in manj krvi. Z ženskami je treba ravnati drugače, vsaj na tem področju.«

Tudi število gledalcev ženske Bundeslige je veliko manjše kot v moški ligi. Članek poudarja, da je to predvsem zaradi tega, ker želi večina navijačev gledati hiter, napadalni nogomet, kjer je vse prepleteno z močjo, napetostjo, velikim številom različnih »fint«, moškim nabojem in agresivnostjo (tudi moji prijatelji so omenili podobne razloge, zakaj ne gledajo ženskega nogometa in športa na splošno. Izpostavili so upočasnjenost športnic, ki vodi v dolgočasje ...).

V pretekli sezoni moške Bundeslige je vsako tekmo v povprečju gledalo čez 40.000 gledalcev, čeprav so ženske nogometašice ponosne, tudi če se njihove tekme udeleži 10-krat manj ljudi (Zuvela, 14. 6. 2011).

A nesmiselno je primerjati uspešnost moških in ženskih dogodkov ter tekmovanj v športih, ki so se razvili ločeno (Cashmore, 2005, str. 153).

Zdaj si za primer oglejmo maraton, ker je precej poučna študija primera. V obdobju med letoma 1964 in 2004 se je svetovni rekord za ženske izboljšal za več kot 1 uro in 12 minut. V istem obdobju se je moški rekord izboljšal samo za 7 minut in 16 sekund. Ženske so danes 92,25-odstotno toliko hitre kot moški, v primerjavi z letom 1925, ko so bile samo 67,6 odstotkov tako hitre kot njihovi moški kolegi.

Lahko rečemo, da je nauk omenjenih rezultatov povezan s pravičnim dovoljenjem in z omogočanjem vstopa žensk v šport, s priznanjem, da tudi one lahko trenirajo, tekmujejo ter dosegajo rezultate, ki se lahko vsaj primerjajo z moškimi. Tak napredek potrjuje tezo, da ženske v športu niso slabše od moških le zaradi naravne determiniranosti, ampak zaradi tega, ker jih dolgo časa niso spodbujali k tekmovanju (Cashmore, 2005, str. 153).

Eni se (tudi sama) sprašujejo, kakšna bi bila razlika v rezultatih maratonskih tekov, če bi ženski maraton zaživel leta 1926, ko je Violet Percy tekla prvo žensko tekmo (s časom 3:40:22). Skeptiki lahko rečejo, da bi bilo »enako, kot je danes«, z iskanjem podpore v veliki razliki doslej zabeleženih rezultatov in različnih evidenc.

Maraton je včasih redno združeval moške in ženske, s čimer je zagotavljal in predstavljal pomemben vodnik tudi za ostale športe. Od leta 1970 so ženske tekmovali mešano z moškimi, tekmovali so proti njim in jih mnogokrat tudi premagale. Razlika, ki prikazuje podobo maratona, bi bila gotovo še manjša, če ne bi televizija takrat, ko je Ingrid Kristianens svoj svetovni rekord v maratonu nevarno približala rekordu moške konkurence, posredovala in zahtevala, da ženske začnejo tekmo časovno prej kot moški, s čimer je bila odpravljena možnost za ženske, da bi neposredno testirale svoj pogum proti najhitrejšim moškim sveta, začele so tekrovati le ena proti drugi (Cashmore, 2005).

2.3 VPLIV MEDIJEV NA PERCEPCIJO ŽENSKOSTI V ŠPORTU

»Mediji, še posebno televizija in tisk, igrajo glavno vlogo v produkciji, reprodukciji in razširjanju mnogih diskurzov, povezanih s športom v sodobnem svetu. Televizijski šport ne oskrbuje le naše glavne povezave s samim športom, temveč tudi naše predstave o nacionalnosti, razredni pripadnosti, percepciji spola, starosti ter o naši nesposobnosti« (Boyle in Haynes, 2009, str. 9).

Ani vse tako samoumevno. Ostaja dilema o vzročno-posledičnem odnosu, med medijsko izpostavljenostjo in hrepenenjem po telesnem idealu: ali je izpostavljenost revijam vzrok nezadovoljstva z lastnim telesom ali pa je nezadovoljstvo z lastnim telesnim videzom vzrok za iskanje oz. branje revij, ki vsebujejo največ idealiziranih telesnih podob (Čevnik, Musil in Fištravec, 2008, str. 102).

Ko pogledamo rezultate raziskave (Čevnik, Musil in Fištravec, 2008), ki je ovrgla predvidevanje, da večja izpostavljenost modnim revijam negativno vpliva na posameznikovo dožemanje lastnega telesa, ugotavljamo, da frekvenca izpostavljenosti medijem nima neposrednega vpliva na nezadovoljstvo z lastno postavo.

Od kod potem tako močna želja po idealu (če že ne od medijev, ki »nenehno vstavljajo vzorce ideala v naše možgane«)?

Na podlagi dobljenih rezultatov sklepajo, da je vzrok za telesno nezadovoljstvo nezavedno ponotranjenje telesnih idealov. Ponotranjenje idealov je proces, ki poteka v okviru socializacije in ni odvisen (samo) od frekvence izpostavljenosti različnim medijem oziroma pogostosti branja modnih revij. Nenehna izpostavljenost idealiziranim telesom, ki v sodobni družbi posameznika spremljajo na vsakem koraku, opazovalcu/gledalcu govori, »kaj je lepo«. Opazovalec/gledalec ta lepotni ideal ponotranji, ga pripisuje modelom in ga obenem projicira nase. Razkorak med lastnim videzom in ponotranjeno sliko idealnega, ki je praktično nedosegljiva, posameznika navdaja z lastnim nezadovoljstvom ter z občutkom manjvrednosti. Družbene analize, ki se ukvarjajo z vplivom medijev na posameznika, so v večini enotne, da mediji prispevajo k negativni samopodobi, internalizaciji nezdravih in nerealnih lepotnih idealov ter vedno prisotni ženski želji, postati vitek (Čevnik idr., 2008).

Že od nekdaj so športniki s svojimi predstavami objekti občudovanja občinstva in to so oglaševalci začeli uporabljati že zelo zgodaj. Gledalci so v tem procesu v vlogi potrošnikov, medtem ko predstavljajo telesa športnikov simbolni objekt oglaševanja (Starc, 2003). Stratton (v Starc, 2003) piše, kako so oglaševalci že od nekdaj ciljali na oglaševanje z razkazovanjem ženskih teles, kjer so bile ideološko videti kot potrošnice (žensko telo je bilo povezano z moškim poželenjem in potrošnjo). Šele v 60-ih in 70-ih letih dvajsetega stoletja so se v oglasih začela pojavljati moška napol gola telesa, a tokrat v povezavi s produktivnim delom, pri čemer so bili moški ideološko mišljeni kot delavci.

Mediji hkrati ponujajo in z uokvirjanjem⁴ dogodkov »vsiljujejo« načine razmišljanja, vrednote, vplivajo na družbeno dožemanje realnosti in ustvarjajo občutek udeležnosti. Po Goffmanovem mnenju se »večina našega vedenja ravna po pričakovanjih, ki jih določajo okviri ali interpretativne sheme, ki vzpostavljajo kontekst za delovanje« (Luthar in Jontes v Doupona Topič, 2010, str. 24).

Okviri tako ne samo da pomagajo občinstvu pri določanju, kaj je pri vsebini pomembno vprašanje in kaj ne, temveč pomagajo definirati in pojasnjevati vzrok problema ter moralno ovrednotijo dejanje in nakažejo rešitev (Entman v Doupona Topič, 2010).

Tako tudi do športa velikokrat gradimo odnos, ki nam ga ponujajo mediji in se v človeku ukorenini ideja o idealu telesa. Ta ideja ni enaka za oba spola. Žensko telo naj bi bilo vitko, obrazno lepo, prav tako je največkrat tudi posredovano v medijih. Odstopanje velikokrat ne naleti na pozitivne vzpodbude okolice, ker ne ustreza merilom, ki jih v veliki meri narekujejo vsebine množičnih medijev. Tako se vizualna medijska predstavitev najpogosteje osredotoča na tiste ženske športnice, katerih telesa ustrezajo trenutnemu telesnemu idealu. Zelo je očitno, da se mediji posvečajo predvsem športnicam, ki posebej žensko lepoto, in pojav seks simbolov v športu žensk to tezo potrjuje (Starc, 2003).

Po pregledu obširne literature je ugotovljeno, da je uokvirjanje športnih medijev zelo prisotno pri upodabljanju ženskega športa, kar pomeni, da lahko način prikazovanja ženskega športa povzroči, da gledalci na enak način dojemajo vlogo ženske tudi na ostalih področjih družbe (npr. pri izobraževanju, zaposlovanju itd.). Ponavljanje osnovnih medijskih okvirov negativno vpliva na gledalce, ki podoba športa prenašajo tudi v vsakdanje življenje. Športne medije spremlja ogromna množica ljudi, zato je to še posebno nevarno (Eastman in Billings v Doupona Topič, 2010).

Zlasti ker medijske predstavitve izpostavljajo telo kot objekt opazovanja, ljudje danes primerjajo svoja telesa s telesi popolnih tujcev, ki jim predstavljajo referenčno točko njihovega lastnega videza.

V povezavi s tem, kaj imajo ljudje radi in k čemu stremijo, mediji poskusijo še bolj izpostaviti določene športe, kjer pride ta lepotni ideal do izraza. A zdaj ne več zaradi samega športa, temveč zaradi komercialnih namenov in pridobivanja čim večjega lastnega dobička. Denar pride v ospredje, publika je samo marioneta, ki sledi vsemu, kar je ponujeno.

Brez razvoja tehnologije, množičnih medijev in globalnega povezovanja, ki so nekako vsilili predstave o idealu telesa, najverjetneje ne bi bilo tovrstnega ukvarjanja s športom zaradi »lepega telesa«. V okviru številnih raziskav so se množični mediji pokazali kot zelo pomemben zunanji dejavnik vpliva na telesno samopodobo, dožemanje lastnega telesa in na oblikovanje lepotnih idealov. Tako se npr. v atletiki o ženskah še vedno govori kot o »gazelah,« kar izpostavlja njihovo hitrost, eleganco, krhkost in milino, ter o moških, ki se »borijo kot levi«, kar upodablja njihovo neustrašno moč in brutalno silo. V medijskem poročanju so torej najbolj izpostavljene

⁴ Uokvirjanje pomeni izbiranje tistih vidikov določene zgodbe (percepcije realnosti), ki poudarijo njeno pomembnost na način, ki pripomore k razumevanju točno določenega vidika zgodbe. Medijski okvirji skozi določanje problemov, pripisovanje krivde in z nakazovanjem rešitev vplivajo na vedenje in mnenja ljudi (Doupona Topič, 2010, str. 25).

podobe, ki omenjenim lastnostim zadostijo in so pripomogle, da se v družbi zgradi mnenje o primernih oblikah športa za določeni spol (Starc, 2003).

A moramo izpostaviti tudi drugo stran razvoja. Čeprav imajo globalizacija in množični mediji po eni strani negativen vpliv, ker še naprej vstavljajo v družbo miselne vzorce ter stereotipe, pa so nam po drugi strani odprli pot do lažjega raziskovanja, spremembe mišljenja, diskurza ter potrjevanja in ovržbe različnih teorij. Zelo so vplivali na mešanje različnih kulturnih vrednot med posamezniki, skupnostmi in državami. Počasi se začenjajo pojavljati različna mnenja in premisleki, kar posledično vpliva tudi na mešanje stereotipnih predstav o spolu, telesnih značilnostih in vedenju. Ate spremembe so še vedno na začetku in konca še ni videti.

Če bi se zavedali, da ima Simone de Beauvoir prav, in da naše »žensko« ni definirano z rojstvom, bi že našli način, kako stvari spremeniti. Če bi vse prihodnje ženske in vsi prihodnji moški odraščali skupaj, brez delitev in brez poudarjanja »moške« in »ženske« pravice in dolžnost, bi nam bilo verjetno vsem lepše.

2.4 ŽENSKO FIT TELO

Skozi diskurz se je začelo razvijati vprašanje o športnicah – o njihovi ženskosti, seksualnosti in načinu, na katerega se v športu razvijajo njihova telesa.

Žensko telo je postalo objekt, natančneje objekt (moškega) pogleda, skozi katerega se žensko telo predstavlja kot blago in stvar na svobodnem trgu: *»Moški delujejo in ženske se kažejo. Moški gledajo ženske. Ženske opazujejo same sebe, ko so gledane. To ne določa le večine odnosov med moškimi in ženskami, ampak tudi odnose žensk do samih sebe. Nadzornik ženske v njej sami je moški, nadzorovana ženska. S tem se spremeni v objekt – natančneje, v objekt pogleda ...«* (Berger v Bogovič in Skušek, 1996, str. 224).

Torej je pri ženskem telesu prisotna moč (moškega) pogleda. Ženske želijo priti do svoje zelene podobe in si pri tem pomagajo z različnimi praksami (telesne vaje, dieta, kozmetični pripomočki ...). Vse to delajo za produkcijo zelenih samodiscipliniranih, samonadzorovanih vitkih teles. Lepo oblikovano (modelirano, definirano) in vitko telo je danes postalo sinonim za žensko lepoto. Prišlo je do prave tiranije vitkega telesa, ki je postala skrita, nenapisana norma.

Pravzaprav žensko to učijo že od malih nog in jo prepričujejo, naj bo pozorna, kakšno je videti njeno telo, nenehno naj se pregleduje ter opazuje. Paziti mora na vse, kar počne, in na vse, kar je, ker je ključnega pomena, kakšna je videti drugim, in končno, kakšna je videti moškimi (Berger, v Bogovič in Skušek, 1996).

Ženska spolnost, sestavljena iz pričakovanj o vedenju in videzu, je tudi sestavni del športne vzgoje deklic. Pokazalo se je, da je v šolah poseben poudarek na oblikovanje videza in vedenja, »primerne za dame«. Osnovni cilj športne vzgoje za deklice je razvijanje telesa, ki bo videti lepo – torej predvsem razvijanje telesa za moške in zaradi njih. Spolna privlačnost se pri dekletih in mladih ženskah ne pojavi

izolirano, temveč gre za družbeno konstrukcijo, ki je povezana z moškimi, in ta proces ni preprost za vse mlade ženske (Scraton v Doupona Topič, 1994, str. 15).

Športna vzgoja vzpodbuja dekleta k temu, da ne marajo svojih teles, če niso blizu idealu. Da je ženskam neprijetno zaradi lastnih in tujih ženskih teles, je dokaz neprimerne odseva določene kulture (Doupona Topič, 1994).

Ženska, ki ni telesno (fizično) »lepa«, teže postane objekt moškega pogleda, njegove želje in poželenja, čeprav je mogoče prepoznana kot »boljša« (Vodeb, 2001).

Danes nam okolica (in lastne želje) dirigira, kako naj spremenimo telo. S tem se ne spreminja le oblika telesa, ampak se spremeni tudi vedenje in se izgrajuje lastna identiteta. Človek se osredotoča le še na svoje telo in pomanjkljivosti, ki jih je treba oblikovati in popraviti.

Pri moškem gre za »napihovanje mišic,« zaradi česar se je razvil pojem »maskulinizacija identitete«, in ženske pogosto poleg vadbe izberejo tudi dieto, kar je primer »feminizacije identitete«, oboje izvira iz zgodovinskih procesov *nadzorovanja telesa* (Shilling v Macura in Hosta, 2003, str. 45).

Spolna privlačnost je v tesni povezavi z ženskim spolom. Ženska mora biti privlačna, vendar ne spolno aktivna. Ženska, ki svojo seksualnost izraža s slogom ali obleko, je nesprejemljiva in nevarna ter »sama išče težave«. Ženska je tista, ki je odgovorna za moralo (Doupona Topič, 1994).

Ženske vse bolj želijo biti v top formi in imeti dobro, postavno ter čvrsto telo, se tako tudi počutiti, kar jim med ostalim omogoča tudi udeležba v »moških« športih.

A emancipacija žensk v »moških« športih je razen samega sodelovanja bolj ali manj izpostavila žensko telo kot seksualni objekt.

Tako so moškim dane številne prednosti, ker lahko sedaj tudi oni gledajo športno postavna, bolj ali manj razgaljena ženska telesa na številnih športnih igriščih.

Ali so ženske v »moških« športih priznane zaradi svoje odličnosti ali se jih morda večinoma priznava samo zaradi njihovih teles in pogledov?

Pandora1: »Mislim, da je malo tako seksi stvari kot ženska, odeta v usnje. In ko si da dol čelado, padejo ven dolgi, svetli, skodrani lasje ... :) Malo je drugih odprav, ko si lahko vsa oblečena in hkrati izjemno atraktivna (po reakcijah sodeč ...)« (blog Med.Over.Net, 13. 9. 2012).

MMC-jev novinar Slavko Jerič (17. 11. 2011) je na svojem blogu spregovoril o statusu ženskega športa. Navaja številne raziskave, ki ugotavljajo, da slovenski in tuji mediji namenjajo ženskemu športu bistveno manj prostora kot moškemu.

V ZDA tamkajšnje televizijske postaje ženskemu športu namenjajo med 6 in 14 odstotki programskega časa, pri tem pa je ta prostor nemalokrat namenjen »bizarnim« športom, kot so golo padalstvo, ženski wrestling in ameriški nogomet v »perilu«.

V zgodovini je bil višji razred žensk obravnavan kot trajno invaliden – morale bi biti blede, šibke in shirane. Stereotip višjega razreda gotovo ni pričakoval močne in športno postavne ženske, zato tudi ni presenetljivo, da je bil šport videti kot nekaj škodljivega (Prakash, 1990).

Danes lahko rečemo, da ni več tako. Že pri vstopu v fitness center in ob pogledu na plakate na stenah je takoj razvidna sprememba dojemanja moških in žensk. Ženske so večinoma prikazane v oprijetih oblačilih, na stepperju ali sobnem kolesu in z vitko, a čvrsto postavo. Prav omenjeni orodji sta najprimernejši za izgubo telesne teže in s tem primerni za pridobitev vitke ter lepe postave. Nasprotno velja za moški spol, kjer so moška telesa prikazana z ogromnimi mišicami, razkazovanjem, z obrazi, oblitimi z znojem ... Takšne podobe nas opominjajo tudi na diferenciacijo telesa glede na spol.

Telo je oboje – tako naravno kot nenaravno. Šport nam kaže, da nenehno redefiniramo meje telesa. Ne samo da lahko preoblikujemo telo s tem, da ga zavestno nadzorujemo, ampak lahko gremo vedno znova hitreje, višje, dlje, dvigujemo večjo težo in vržemo vedno bolje. Celoten projekt športa temelji na predpostavki, da naravnih omejitev človeškega telesa ni; tudi če obstajajo, jih še vedno nismo dosegli. Spremljanje športa nas opominja, da več ne obstaja kakšna druga stvar, kot je narava telesa: »*the body is what we make it*« (»telo je takšno, kot ga naredimo«), (Cashmore, 2005, str. 200).

2.5 PREDSTAVITEV KULTURNE PODOBE ŽENSKOSTI V ŠPORTU NA SLOVENSKEM

Ženska športna vzgoja se je razvijala vzporedno z naraščajočim vključevanjem žensk v športne aktivnosti in s spremembami ženskega položaja v družini. Športna vzgoja deklet v Sloveniji je bila povezana s spremembami ekonomskega sistema, spremembami pri izobraževanju učiteljev športne vzgoje, z novimi vajami in naraščajočimi možnostmi za športno aktivnost deklet.

Športne igre so v 40-tih letih v Slovenijo prinesli študentje, ki so študirali v Pragi, in sicer najprej košarko ter rokomet. S športnimi igrami smo za drugimi državami zaostajali za več kot pol stoletja.

Takrat so se s kolektivnimi športi ukvarjali le moški, za ženske naj bi bili primernejši individualni športi. Pravzaprav so bile športne igre moško orientirane aktivnosti, ki so imele za dekleta in ženske bolj socialen, rekreacijski in sprostilni značaj (Doupona Topič, 1994).

Nekatere raziskave kažejo, da je danes položaj žensk tem slabši, čim revnejša je država. Ugotovljeno je, da ženske glede dostopnosti do virov, ki so nujni za dostojno življenje, v številnih državah zaostajajo za moškimi, razlike so izrazitejše v nekaterih državah »tretjega« sveta« (Barle Lakota, Počkar, Pluško, Popit in Novak-Fajfar, 1996, str 158).

Lahko rečemo, da je v Sloveniji ženski šport skozi zgodovino veliko napredoval in da so se ženske v športu dokaj dobro umestile ter znašle, a kljub napredku je še vedno prisotno dejstvo, da je ženski šport v primerjavi z moškim manj vreden, popularen, množičen in manj kakovosten (Doupona Topič, 1994).

Mogoče se to dejstvo res lahko potrdi v besedah Simone de Beauvoir (v Barle Lakota idr., 2004), ki pravi, da je moški norma, ženska je odstopanje od te norme – ona je Drugi. »On je subjekt, on je Absolutno, ona je Drugi« (str. 60), kajti pri njenem pojmovanju Drugi ne pomeni drugačen, ampak je drugi drugi (2.) v odnosu do prvega (1.).

Raziskava Dinamika interesov slovenskih visokošolcev za športno dejavnost (Ljubljana, VŠTK, 1981) kaže, da imajo v nekaterih športih moški pomembno višje indekse ukvarjanja in interesa od žensk, med take športe se uvrščajo: nogomet, košarka, karate, avto-moto športi, strelstvo, kegljanje, hokej, vaterpolo, ribolov, podvodni športi, alpinizem, celo alpsko in turno smučanje. Te športe bi po logiki lahko imeli za »moške«. Med »ženske« športe naj bi sodili odbojka, družabni ples, hoja, trim, kolesarjenje, kotalkanje, drsanje (Romih, 2002, str. 27).

Vidimo, da tudi pri nas veljajo stereotipna mnenja in so bili v žensko skupino športov razvrščeni športi, ki ponazarjajo varnost, ne vsebujejo hitrosti in imajo manjšo mero tveganja ter tekmovanja, večji poudarek je na družabnosti, sodelovanju in sprostitvi. V skupino moških športov so se uvrstile oblike športa, ki so po naravi borbene, kjer je potrebno izkazati drznost in tveganje, nujna je prisotnost tekmovanja. Oni v takšnih športih lahko uveljavljajo in dokazujejo svojo uspešnost (Petkovšek v Romih, 2002).

Ne samo da imajo moški v nekaterih športih pomembno večje indekse ukvarjanja in interesa od žensk in obratno, pripadniki obeh spolov označujejo lastnosti, značilne za povprečno žensko, bolj pozitivno od lastnosti, značilnih za povprečnega moškega. Torej, kljub temu da je lahko neka lastnost negativno vrednotena (agresivnost, plahost), je lahko za posamezni spol zaželena. Pri tem pa moramo biti pozorni, ker so lahko določene pozitivne lastnosti, ki se pripisujejo ženskam (prijaznost, skrb za druge ...), tudi dvorezen meč, kajti prav te lastnosti onemogočajo dostop do socialnih vlog z visokim statusom (vodstvene funkcije), ki so pogosto povezane z nasprotnimi, agentnimi lastnostmi – s trdoto in z agresivnostjo (Avsec, 2002).

Športna vzgoja deklet, bolj kot drugi predmeti, vzpodbuja dekleta, da so energična, živahna, aktivna, da ohranjajo zdravje, vendar pogosto z omejitvami ideologije telesnosti, ki daje poudarek osebni videzu. Tak način ravnanja prispeva k razvoju sprejemljive ženske heteroseksualnosti (Doupona Topič, 1994).

Še ena raziskava je bila narejena na slovenskih študentih, tokrat s področja psihologije, potrdila je obstoj povezave med posameznikovimi predstavami in doživljanjem lastnega telesa ter z njegovo samopodobo (Čevnik idr., 2008, str. 97). Ugotovljeno je, da slovenske študentke kažejo večje nezadovoljstvo z lastnim telesom kot moški. Številne študije ugotavljajo, da zaradi družbenega pritiska, ki ga vršijo predvsem množični mediji, ženski spol že v otroštvu razvije pričakovan vedenjski vzorec do idealnih medijskih podob (raziskave Murner, Smolak, Mills, Good, 2003).

Dekleta v mladosti ponotranjijo lepotne ideale, ki določajo njihove občutke, zaznavo, in zavest o lastnem telesu.

A tukaj ne bi izpostavili samo množičnih medijev in splošne družbe, kot dežurnih »krivcev« za takšno vedenje. Kot je že omenjeno v diplomskem delu, se vse začne v družini.

Ko govorimo o ženskih otrocih, moramo omeniti, da je mati osrednja oseba v njihovem razvoju. Mati prenaša svoje vedenje in delovanje na hčerko, ko ta odraste, prenaša ta model naprej na svoje hčerke ... V nobenem drugem odnosu identifikacija ni tako intenzivna, močna in dolgoročna. Deklica, ki nima pravega stika z materjo, bo, paradoksalno, najmočneje ponotranjila prav tiste najbolj boleče poteze njunega odnosa in bo trpela zaradi občutkov nevrednosti, sovraštva do sebe ter malodušja, ki so glavni vzroki lastnega nezadovoljstva in depresije. Hčerka najteže v sebi izoblikuje žensko identiteto, ki se razlikuje od materine, in prav vez mati-hči je lahko največja ovira v življenju hčera. Mati, ki se je npr. telesno zapustila oz. je dovolila lastno fizično zanemarjenost, bo pogubno vplivala na svojo hčerko. Hči bo v takšnem primeru težko razvila zdrav odnos do svojega telesa zaradi občutka nevrednosti, ki ga je dobila preko materine podobe, in se bo morala zelo boriti, da se tudi sama ne zapusti, kot se je nekoč njena obupana mati. Negativna identifikacija z materjo se bo pojavljala v obliki samokritičnega glasu, ki ji ne bo dovolil, da bi se cenila in počela, kar si v resnici želi. Ta glas bo govoril o njenih nepravilnostih, neustrezni obliki telesa, gnusu ipd. (Kompan Erzar, 2003, str. 93).

Zaradi nenehnega prenašanja pridobljenih stališč iz roda v rod, ki so zelo ustaljena v družbi in se njihovim močnim okvirjem težko upremo, imamo danes družbo, ki je polna predsodkov, stereotipov, negiranja enakosti ter sprejemanja tega, kot da je »normalno«.

Vzporedni procesi izključevanja, ki so bili prisotni v športu in družbi, bi nas na splošno morali opozoriti na to, da sčasoma kulturne konvencije težijo k temu, da se sprejmejo kot naravne potrebščine (Cashmore, 2005). Prav zaradi tega, ker smo seznanjeni s tem dejstvom, nam določena razmišljanja, predstave in dogodki ne bi smeli postati »normalni« ter samoumevni.

3 ZAKLJUČEK

Tema diplomskega dela je bila torej izpostaviti odnos med moškim in ženskim spolom, predvsem na področju športa. Za boljše razumevanje odnosov med spoloma in športno vzgojo deklet smo se seznanili z zgodovinsko analizo. Definirali smo, kaj pomeni biološki in kaj družbeni spol, kako se že od malega učimo spolnih vlog ter kako kultura, primarna in sekundarna socializacija vplivajo na posameznikovo vedenje, odločanje in miselnost.

Lahko sklepamo: *»Univerzalno najpomembnejši aspekt, ki določa, kako doživljamo sami sebe in kako nas vidijo drugi oz. kako ravnamo z drugimi in kako drugi ravnajo z nami, je spol. Vsebina kategorij 'moški' in 'ženska' ni povsod (v vseh kulturah) enaka, prav tako ni enoznačnega odgovora, kakšen je 'pravi' moški in 'prava' ženska – spola nista vedno razumljena kot bipolarna in nespremenljiva delitev na moške in ženske. Odnosi med spoloma glede moči in prestiža variirajo v veliki meri; od moške dominacije nad ženskami v politiki, pravu, religiji (t. i. patriarhalnost) do enakopravnosti med spoloma«* (Monaghan in Just v Gabor, 2007, str. 131).

Prišli smo do zaključka, da ženske in nekateri »moški« športi nista več pojma, ki bi si nasprotovala, a še vedno obstajajo stereotipna prepričanja, da so »moški« športi samo za moške, precej zaradi tega, ker so pravila za sodelovanja v športu ustvarili moški, to naj bi bilo njihovo področje in ga zato tudi branijo v svojo korist. A z vedno hitrejšim razvojem in emancipacijo žensk v borilnih športih, bodybuildingu, nogometu in ameriškem nogometu ... ženska postaja vedno bolj enakopravna moškemu. Ženska vedno bolj sprejema takšne športe kot nekaj normalnega in zanjo sprejemljivega, takšne jih posledično sprejema tudi družba.

Naše telo se z različnim načinom prehranjevanja in z različnimi klimatskimi razmerami ves čas spreminja. Športno zmogljivost tako moški kot ženske ves čas izboljšujejo s spremembami v mišični moči, zmogljivosti in so vedno bolj uspešni.

Lahko rečemo, da današnji šport postaja bolj izraz eksistenčnega razkošja kakor pa izraz nuje bivanja (Rojšek, 1995).

Zgodovina kaže, da se družbeni položaj žensk ne spreminja po nekih naravnih pravilih, ki bi bila samoumevna. Tako kot ni »konca zgodovine«, tako tudi ni »končega cilja«. Potrebno je prizadevanje na vseh področjih, da bi se razmere spremenile (Yuval-Davis, 2009).

Sodobni svet je večinoma odvisen od ljudskega dejavnika, ki je baziran na materialnem standardu ljudi. Vključuje zaposlitev, odpravljanje materialne ali socialne revščine, šport, zdravje itd., saj pravi: *»Koncept razvoja bi se mogel osredotočiti na širše področje in ustvarjanje okolja, ki bo ljudem obeh spolov omogočalo dolgo in zdravo življenje, širše možnosti izbire, sproščanje potenciala ljudi in njihovo vključevanje v razvoj«* (Hanžek idr., 2000, str. 186).

3.1 AVTORJEV KRITIČNI POGLEDI NA PROBLEMATIKO

V reviji Teorija in praksa, avtorica Štular (1998), na podlagi medkulturne raziskave ugotavlja, da ne obstajajo absolutne razlike v značilnostih moških in žensk. Prišla je do zaključka, da se mnoge značilnosti, ki jih običajno klasificiramo kot moške ali ženske, razlikujejo tako med moškimi kot ženskami v različnih kulturah.

V naši kulturi se še vedno zelo čuti spolna razlika. Zelo mi je všeč misel avtorice Park (1978, str. 31), ki pravi: »Ženske so lahko fizično šibkejše od moških, ampak ne toliko šibkejše, kolikor jih sama tradicija prisiljuje na to.«

Ali si lahko predstavljamo, kako bi recimo Serena Williams igrala v teniški igri eden na enega proti Rogerju Federerju, če bi ženske tekmovala proti moškim v zadnjih 50–60 letih? Skeptiki bi ponovno lahko trdili, da bi bil rezultat v osnovi enak. Podporo bi v tem primeru iskali v obilni količini dokazov o fizičnih razlikah med spoloma, tj. razlikah, ki niso povezane z družbenimi ali s kulturnimi vplivi.

Na to temo sem imela kar nekaj resnih pogovorov s prijatelji. Večinoma so bili moški. Spraševala sem tudi sostanovalko in sestro, kaj menita o tem. In prav vsi so bili zagovorniki teorije, da je, ne glede na kulturo, biološko telo vedno enako. Kar koli ženska počne in v katerem koli času se je rodila (tudi če bi bila prva na tem svetu), ne bi nikakor mogla biti hitrejša in močnejša od najboljšega moškega, ker ji biologija ter genska struktura tega preprosto ne dopuščata.

Mogoče je to reš, mogoče tudi ne. Zelo kompleksno je vprašanje in razmišljanje o tem in vsa ta različna mnenja mi vedno znova dpirajo nova poglavja, o katerih bi lahko znova pisala in raziskovala. Še vedno ostaja odprt odgovor na vprašanje, ali je spreminjajoča se kultura posledično s seboj pripeljala tudi spremembe na izvornem biološkem telesu, in koliko je (če sploh je) vplivala na razvoj ženskega telesa ter posledično ženskosti. Zaenkrat lahko samo sklepam kaj bi bilo, če bi bilo ...

Vseeno verjamem, da bi šele takrat, ko bi postavili moške in ženske v »isti koš« ter dali ženskam možnost in dovolj časa, da delujejo brez zadržkov, predsodkov, stereotipov, da delujejo brez občutka manjvrednosti, lahko bili priča temu, ali so ženske resnično, v kakršnem koli pogledu šibkejše od moških (tako, ko je nekaj razdeljeno in razvrščeno v dve skupini, je vedno prisotna tudi primerjava in preprosto ne more biti enako vrednoteno).

Gotovo pa je, da so ženske sposobne konkurirati v vsem, kar jim je všeč, in jim to ne bi smelo biti prepovedano samo zato, ker so nekateri dogodki »preveč naporni« ali »niso za ženske« (Howe v Graydon, 1983).

Vseeno v tem diplomskem delu ne bom izpustila dejstva, da je danes vse bolj prisotna tudi nova diskurzivna tema in se odpirajo nova vprašanja o položaju med spoloma. V zadnjih letih je pri pojmovanju spola prišlo do precejšnjih sprememb v korist ženskega spola (a hkrati ne na škodo moških). Tako se vrsta uglednih strokovnjakov sprašuje o tem, ali znajo moški še biti moški in ženske ženske. V dokumentarnem filmu »Med spoloma« lahko razkrijemo, kaj v današnjem času pomeni biti moški in kaj ženska. Ali je kromosom y resno postal kopneči kromosom in ali res moški postajajo vse bolj feminilni, morebiti zaradi pesticidov, morebiti zaradi

podivjalega feminizma, ki je pripeljal do tega, da je vse več moških in žensk nesrečnih ter samskih. Dokumentarec odpira vprašanja o novih vlogah moškega in ženskega spola, ki sta svoje vloge nekoliko zamenjala. Ženski v tem primeru služba in vzpenjajoča se kariera vzameta veliko časa, moški pa do potreb ženske službe ni dovolj razumevajoč. Zaključek je, da sta ujeta v hiter ritem sodobnega življenja. Oba se preveč ukvarjata s tem, kar imata, in ne s tem, kar sta kot par, in ne vidita več svoje vloge kot ženska in moški.

V zgodbo so vpletena pričanja znanih Slovencev, strokovnjakov za psihologijo in odnose, izpostavljene so različne teze, od tega, da smo ljudje »odnosna bitja«, ki se popolnoma realiziramo le v zvezi (Andrej Perko), do prepričanja, da je »vsega kriv feminizem« (Roman Vodeb) ter teze, da je »definicija moške identitete v krizi« (Vesna Godina), medtem ko Franc Planinšek (plastični kirurg) opozarja na »napako« žensk, ki skušajo biti za vsako ceno samostojne, alfa samice, s čimer moške »kastirajo« (A. J., 2013).

Lahko se z njihovimi mnenji strinjamo ali ne ... a tema odnosov med ženskimi in moškimi je vsaj toliko večno aktualna kot tudi odprta za neskončno število interpretacij. Namesto da bi se priznavala, se ženska in moški spopadata drug z drugim in si hočeta pridobiti prevlado. Spopad pa poteka v začaranem krogu, ki ga je skoraj nemogoče razkleniti.

Želim verjeti in verjamem, da se bo nekoga dne res ustvaril svet, v katerem bodo naši zanamci živeli brez delitev na moško-ženske odnose, svobodni, da izberejo pravico do svojega življenja, da to ne bo več samo črka na papirju ali deklarativen naziv za sodobno in demokratično družbo.

4 SEZNAM LITERATURE

- Avsec, A. (2002). Razlike med spoloma v vrednostih ocenah spolno stereotipnih osebnostnih lastnosti. *Anthropos: časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved*, 34, str. 19–34.
- Bandy, S. J. (2005). From Women in Sport to Cultural Critique: A Review of Books About Women in Sport and Physical Culture. *Women's Studies Quarterly*, 33(1/2), 246–261. Pridobljeno 8. 12. 2012, iz <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdfplus/40005523.pdf?acceptTC=true>
- Barle Lakota, A., Počkar, M., Pluško, A., Popit, T. in Novak-Fajfar, B. (1996). *Sociologija: gradivo za srednje šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Barle Lakota, A., Počkar, M., Novak-Fajfar, B., Rener, T., Antić, M. G., Popit, T. idr. (2004). *Sociologija, Učbenik za 280-urni predmet sociologije v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja*. Ljubljana: DZS.
- Blog Med.Over.Net. (13. 9. 2012). Pridobljeno 15. 1. 2013, iz <http://med.over.net/forum5/read.php?124,8071445,page=1>
- Bogovič, L. in Skušek, Z. (1996). *Spol. Ž*. Ljubljana: KUD France Prešeren; Institutum Studiorum Humanitatis – ISH.
- Boyle, R. in Haynes, R. (2009). *Power Play: Sport, the Media and Popular Culture*. Edinburgh University Press. Pridobljeno 6. 12. 2012, iz http://web.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/nlebk_280014_AN?sid=18084fbe-def1-4076-89e2-5238ccf88f05@sessionmgr111&vid=4&ppid=pp_225
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge. Pridobljeno 17. 7. 2013, iz: http://ehis.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/nlebk_70541_AN?sid=9b5c20a1-ad5a-45b9-9066-55b3f85c929a@sessionmgr13&vid=5&format=EB
- Butler, J. (2001). *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*. Ljubljana: ŠKUC.
- Cashmore, E. E. (2005). *Making sense of sports*. London; New York: Routledge.
- Cassell, J. (1996). The Woman in the Surgeon's Body: Understanding Difference. *American Anthropologist*, 98(1), 41–53. Pridobljeno 14. 12. 2012, iz <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdfplus/682952.pdf>

- Čevnik, L., Musil, B. in Fištravec, A. (2008). Telesna samopodoba v medkulturni perspektivi – vpliv medijev. *Anthropos: časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved*, (3–4), 95–114. Pridobljeno 7. 1. 2013, iz: http://www.anthropos.si/anthropos/2008/3_4/06_cevnik.pdf
- Doupona Topič, M. (1994). *Šport, spol in vzgoja: magistrska naloga*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo.
- Doupona Topič, M. (2004). *Ženske in šport*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Doupona Topič, M. in Petrovič, K. (2000). *Šport in družba: sociološki vidiki*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Doupona Topič, M. (2010). *Objektivnost v športnem novinarstvu*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Fightsite.hr. (5. 12. 2012). Fedor Emilianenko: Curama nije mjesto u kavezu, za njih je gimnastika! *Fightsite.hr*. Pridobljeno 9. 1. 2013, iz <http://www.index.hr/sport/clanak/fedor-curama-nije-mjesto-u-kavezu-za-njih-je-gimnastika/650661.aspx>
- Gabor, P. (2007). Teorija spola: Sociolingvistične razlike med spoloma ali stereotipi držijo? *Anthropos: časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved*, 152(3–4), 117–152. Pridobljeno 5. 12. 2012, iz http://www.anthropos.si/anthropos/2007/3_4/07_gabor.pdf
- Graydon, J. (1983). 'But It's More Than a Game. It's an Institution.' Feminist Perspectives on Sport. *Feminist Review* (13), 5–16. Pridobljeno 18. 1. 2013, iz <http://www.jstor.org/nukweb.nuk.uni-lj.si/2A629605-615D-4CEC-AE83-3A45935058C9/FinalDownload/DownloadId-1305A122A5CE87B9B9F08E364BE272B7/2A629605-615D-4CEC-AE83-3A45935058C9/stable/pdfplus/1394678.pdf?acceptTC=true>
- Hanžek, M., Javornik, J. S. in Tršelič, A. (2000). Spolna neenakost v nekaterih tranzicijskih družbah. *Tranzicija in (ne)enakost med spoloma: tematska številka*, 260, str. 167–187. Pridobljeno 18. 11. 2012, iz <http://druzboslovnerazprave.org/clanek/pdf/2000/34-35/8/>
- Hargreaves, J. (1994). *Sporting females: critical issues in the history and sociology of women's sports*. London; New York: Routledge.
- Hosta, M. (2000). *Figure športa*. Ljubljana: samozal.
- Jacobs, J. E., Vernon, M. K. in Eccles, J. (2005). Activity choices in middle childhood: The Roles of Gender, Self Beliefs and Parents' Influence. Članek predstavljen 2005 na simpoziju *Organized activities as contexts of development*. Pridobljeno 15. 10. 2011, iz http://books.google.com/books?hl=sl&lr=&id=pQ2HAS9RmtUC&oi=fnd&pg=PA235&dq=Activity+choices+in+middle+childhood:+The+Roles+of+Gender,+Self+Beliefs+and+Parents%27&ots=c54xA4z_u&sig=dGfovsFPTg5XayVu6Lsh7

7ngCug#v=onepage&q=Activity%20choices%20in%20middle%20childhood%3A%20The%20Roles%20of%20Gender%2C%20Self%20Beliefs%20and%20Parents'&f=false

- Jerič, S. (17. 11. 2011). Je ženski šport namenjen moški zabavi? Pridobljeno 18. 12. 2012, iz <http://www.rtv slo.si/sport/preostali-sporti/je-zenski-sport-namenjen-moski-zabavi/270783>
- A. J. (2013). Znajo moški še biti moški in ženske ženske? *MMC – Prvi interaktivni multimedijски portal*. Pridobljeno 25. 6. 2013, iz <http://www.rtv slo.si/kultura/film/znajo-moski-se-biti-moski-in-zenske-zenske/306469>
- Kompan Erzar, K. (2003). *Skrita moč družine*. (Vol. 4). Ljubljana: Brat Frančišek; Frančiškanski družinski inštitut.
- Macionis, J. J. in Plummer, K. (2008). *Sociology: a global introduction*. Harlow (England): Pearson Prentice Hall.
- Macura, D. in Hosta, M. (2003). *Filozofija športa: zbornik*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Enajsta Akademija.
- Mrevlje, N. in Župevc, K. (2008). Nenehno teženje, vztrajanje pri spremembi, subverzivnosti. *Kula*(1), 74–77. Pridobljeno 15. 11. 2012, iz: http://www.kula.si/CasopisKula/teksti/prva_stevilka/pdf_verzije/kula_prva_stevilka.pdf
- Park, R. J. (1978). 'Embodied Selves': The Rise and Development of Concern for Physical Education, Active Games and Recreation for American Women, 1776–1865. *International Journal of the History of Sport*, 5(2), 5–41. Pridobljeno 30. 11. 2012, iz <http://www.aaf la.org/SportsLibrary/JSH/JSH1978/JSH0502/jsh0502b.pdf>
- Petrović, K. in Doupona, M. (1996). *Sociologija športa*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Prakash, P. (1990). Women and Sports: Extending Limits to Physical Expression. *Economic and Political Weekly*, 25(17), 19–29. Pridobljeno 1. 12. 2012, iz <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdfplus/4396222.pdf>
- Rojšek, J. (1995). Osebnost ali pobude in zavore športnega uspeha. *Psihološka obzorja*, 4(3), str. 107–115.
- Romih, P. (2002). *Šport in dinamika partnerskih odnosov: diplomsko delo*. Ljubljana.
- Schmitt, R. L. in Leonard II, W. M. L. (1986). Immortalizing the Self Through Sport. *American Journal of Sociology*, 91(5). Pridobljeno 22. 12. 2012, iz <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/2780122>
- Simon, R. L. (1991). *Fair Play: Sports, Values, and Society*. Boulder, Colorado: Westview press.

- Spence, J. T., Helmreich, R. in Stapp, J. (1975). Ratings of self and peers on sex role attributes and their relation to self-esteem and conceptions of masculinity and femininity. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 39(1), 29–39, Pridobljeno 25. 11. 2012, iz <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=6&hid=19&sid=b3dde506-471b-4e9f-badb-22ae38a4d291%40sessionmgr11&bdata=Jmxhbm9c2wmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=eric&AN=EJ254470>
- Starc, G. (2003). *Discipliniranje teles v športu*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
- Štular, S. (1998). Družbena konstrukcija spolne identitete. *Teorija in praksa*, 35(3), str. 441–454.
- Trost, S. G., Sallis, J. F., Pate, R. R., Freedson, P. S., Taylor, W. C. in Dowda, M. (2003). Evaluating a model of parental influence on youth physical activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 25(4), 277–282. Pridobljeno 15. 10. 2011, iz <http://bmhlibrary.info/14580627.pdf>
- Vodeb, R. (1998a). Libidinalno-investicijski model in etiologija športnega užitka. *Anthropos*, 30(4/6), str. 20–31
- Vodeb, R. (1998b). Od imaginarne do simbolne identifikacije in nazaj v preobleki mišičnjaka. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 26(188), str. 153–167.
- Vodeb, R. (2001). *Šport skozi psihoanalizo*. Trbovlje: Fit.
- Welk, G. J., Wood, K. in Morss, G. (2003). Parental influence on physical activity in children : an exploration of potential mechanisms. *Pediatric Exercise Science*, 15, 19–33. Pridobljeno 29. 10. 2011, iz <http://extranet.nuorisuomi.fi/download/attachments/3245041/Parental+influences+on+physical+activity+in+children.+an+exploration+of+potential+mechanisms.pdf>
- Yuval-Davis, N. (2009). *Spol in nacija*. (Vol. 29). Ljubljana: Sophia.
- Zurc, J. (2004). Spolna diferenciacija pri šolski športni vzgoji in pristočasni gibalni/športni aktivnosti učencev. *Družboslovne razprave*, 20(46/47), str. 39–60, 363. Pridobljeno 10. 1. 2013, iz <http://druzboslovnerazprave.org/clanek/pdf/2004/46-47/2/>
- Zuvela, M. (14. 6. 2011). Zašto je muški nogomet puno popularniji od ženskog? *D.W.* Pridobljeno 13. 12. 2012, iz <http://www.dw.de/za%20je-mu%20ki-nogomet-puno-popularniji-od-%20enskog/a-15152676>